

Afet Sonrası Okul Psikolojik Danışmanlarının Psikososyal Dayanıklılığı ve Baş Etme Stratejileri

Psychosocial Resilience and Coping Strategies of School Psychological Counselors After a Disaster

Zeliha Büşra Çakan¹
Fikriye Rana Kara^{2*}

¹ Yüksek Lisans Öğrencisi, Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Hizmet ABD, Kırıkkale, Türkiye, zbusra044@gmail.com

² Dr. Öğr. Üyesi, Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Hizmet Bölümü, Kırıkkale, Türkiye, rana-kara@hotmail.com

*Sorumlu Yazar/Corresponding Author

Öz: Bu araştırma, sahada aktif görev almış, okullarda ruh sağlığı hizmeti sunan okul psikolojik danışmanlarının afet sonrasında yürüttükleri psikososyal destek sürecinde yaşadıkları deneyimleri, psikososyal dayanıklılıklarını ve baş etme stratejilerini nitel araştırmanın keşfedici gücü kullanılarak incelemeyi amaçlamaktadır. Afet sonrası destek sürecinde görev alan danışmanların yaşadıkları deneyimler, psikososyal dayanıklılıkları, baş etme stratejileri ve ikincil travmatizasyon risklerine ilişkin bilginin sınırlı olması bu çalışmanın problemi oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu, afet sonrası süreçte aktif olarak görev almış 17 okul psikolojik danışmanı oluşturmaktadır; katılımcılar amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme ve kartopu örnekleme teknikleri birlikte kullanılarak belirlenmiştir. Araştırmadan elde edilen veriler, fenomenolojik analiz yöntemi kullanılarak çözümlenmiştir. Araştırmada, afet sonrası süreçte görev alan okul psikolojik danışmanlarının deneyimleri nitel bir bakış açısıyla incelenerek; elde edilen bulgular altı ana tema ve bu temalara bağlı on iki alt kategori çerçevesinde ele alınmıştır. Araştırmanın temaları birlikte değerlendirildiğinde, okul psikolojik danışmanlarının afet sonrası görev deneyimini çoğunlukla “mesleki sorumluluk” ile “insani sorumluluk” arasındaki iç içe geçmişlik üzerinden anlamlandırdığı görülmektedir. Algılanan destek düzeyi ve yapısal gereksinim teması, danışmanların önemli bir bölümünün afet sonrası süreçte yeterli kurumsal ve mesleki destek alamadıklarını düşündüklerini ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Afet, Deprem, Okul Psikolojik Danışmanları, Psikolojik Dayanıklılık, Baş Etme Stratejileri, Afet Sonrası Psikososyal Destek.

Geliş Tarihi/Received: 13.03.2026
Kabul Tarihi/Accepted: 12.05.2026
Yayınlanma Tarihi/ Available Online: 11.06.2026

Abstract: It aims to examine, using the exploratory power of qualitative research, the experiences, psychosocial resilience, and coping strategies of school psychological counselors who actively worked in the field and provide mental health services in schools during the psychosocial support process they carried out after the disaster. The limited knowledge regarding the experiences, psychosocial resilience, coping strategies, and secondary traumatization risks of counselors involved in the post-disaster support process constitutes the problem statement of this study. A semi-structured qualitative interview form was used as the data collection tool. The study group consists of 17 school psychological counselors who actively served in the post-disaster period; participants were determined using criterion sampling and snowball sampling, both purposive sampling methods. The data obtained from the study were analyzed through phenomenological analysis in line with the phenomenological approach. In the study, the experiences of school psychological counselors involved in the post-disaster process were examined from a qualitative perspective, and the findings were addressed within the framework of six main themes and twelve sub-categories related to these themes. When the themes of the study are considered together, it is seen that school psychological counselors mostly make sense of their post-disaster duty experience through the intertwined nature of “professional responsibility” and “human responsibility.” The theme of perceived level of support and structural needs reveals that a significant proportion of the counselors think they did not receive sufficient institutional and professional support in the post-disaster process.

Keywords: Disaster, Earthquake, School Psychological Counselors, Psychological Resilience, Coping Strategies, Post-Disaster Psychosocial Support.

1. Giriş

Afetler, dünya genelinde bireyleri ve toplumları çok boyutlu biçimde etkilemekte; bireyin ve toplumun yaşantısında maddi ve manevi kayıplara neden olmaktadır. Doğal afetler sonucunda yalnızca can ve mal kayıpları yaşanmamakta; aynı zamanda bireylerde yaralanmalar, travmatik yaşantılar ve uzun süreli ruhsal sorunlar da ortaya çıkmaktadır (Alipour ve Ahmadi, 2020; Galea vd., 2005). Maddi kayıplar ve bireysel yaşama etkisinin yanı sıra toplumların ve ülkelerin ekonomisi üzerinde çeşitli olumsuz etkilere neden olmaktadır.

Türkiye bulunduğu coğrafi konumu nedeniyle tarih boyunca deprem başta olmak üzere birçok doğal afete maruz kalmıştır. 6 Şubat 2023 tarihinde Kahramanmaraş merkezli olarak meydana gelen depremlerde 48 binden fazla kişinin yaşamını yitirdiği ve yüz binlerce yapının hasar gördüğü kaydedilmiştir. (T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2023). Deprem sonrası süreçte afetten etkilenen bireylerde travma sonrası stres bozukluğu (TSSB), depresyon ve anksiyete gibi ruhsal sorunların yaygın olarak görüldüğü belirlenmiştir (Bıçakcı ve Ergüney Okumuş, 2023). Sosyokültürel yapının olumsuz etkilenmesi, aile içi ilişkilerin zedelenmesi, ekonomik sorunların artması, eğitim süreçlerinin kesintiye uğraması ve ruh sağlığının genel olarak olumsuz yönde etkilenmesi, afet sonrası dönemde sıkça karşılaşılan sorunlar arasında yer almaktadır (Öztan vd., 2019). Depremler, doğrudan yaşayan bireyler için yoğun travmatik yaşantılar oluştururken; yakınlarını kaybedenler için derin bir yas ve acı, dolaylı biçimde etkilenenler için ise kaygı ve belirsizlik duyguları yaratabilmektedir (Sönmez, 2022). Travmatik yaşantının olumsuz etkileri bireylerin gelişim dönemlerine göre farklılık göstermekle birlikte bu olumsuz etkilerin en aza indirilmesi ise uzun zaman almaktadır.

Afet sonrası yaşam koşullarındaki değişimler, özellikle çocuklar ve ergenler açısından ek riskler doğurmaktadır. Okula devamın azalması, okula uyum sorunlarının artması ve eğitimden kopma riski, çocuk ve ergenlerin psikolojik sorunlar yaşama olasılığını artırmaktadır (Kaştan, 2015). Travma, bireyin yaşamını tehdit eden ve baş etme kapasitesini aşan rahatsız edici deneyimler olarak tanımlanmaktadır (Briere vd., 2008). Travmatik olaylar bireylerin kendilerini çaresiz, tehdit altında ve güvensiz hissetmelerine neden olmakta; bu durum çeşitli fiziksel, duygusal ve psikolojik belirtilerle kendini gösterebilmektedir (Yehuda vd., 2015). Çocukluk ve ergenlik dönemlerinde travmatik yaşantıların etkileri ise gelişimsel farklılıklara göre çeşitlenmektedir (Karabulut ve Bekler, 2019).

Afetlerin etkileri yalnızca yaşandıkları dönemle sınırlı kalmamakta; yıllar geçtikten sonra da bireylerin ve toplumların hafızasında varlığını sürdürmektedir (Özçetin vd., 2008). Bu tür büyük afetlerin ardından uygulanacak psikososyal destek çalışmaları, bireylerin ve toplumların iyilik hâlinin korunması ve yeniden yapılandırılması açısından kritik öneme sahiptir. Kuruluşlar Arası Daimi Komite (IASC), psikososyal desteği bireylerin psikolojik ve sosyal iyilik hâllerini korumaya ve geliştirmeye yönelik tüm destekleyici faaliyetler olarak tanımlamaktadır (IASC, 2007). Psikososyal destek uygulamaları yalnızca bireysel ruh sağlığını değil, aile ve toplum düzeyinde sağlıklı ilişkilerin sürdürülmesini de hedeflemektedir (Aile Bakanlığı, 2018). Türkiye’de afet sonrası psikososyal destek uygulamalarına yönelik çalışmalar artış göstermesine rağmen, farklı afetler sonrasında yürütülen uygulamaları bütüncül biçimde ele alan çalışmalar sınırlı kalmaktadır.

Psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri, bireyin kendini tanıması, potansiyelini fark etmesi ve geliştirmesi, çevresiyle uyum içinde yaşamını sürdürebilmesi ve kendini gerçekleştirebilmesi amacıyla sistematik ve profesyonel biçimde yürütülen psikolojik yardım hizmetleridir (Yeşilyaprak, 2016). Okul psikolojik danışmanları, öğrencilere eğitimsel ve mesleki rehberliğin yanı sıra, bireysel, sosyal ve duygusal alanlarda yaşanan psikolojik sorunlara yönelik destek sunmakta; gerektiğinde aileler, öğretmenler ve okul yöneticileriyle iş birliği içinde danışmanlık hizmetleri yürütmektedir (Gündüz, 2012). Okullar, öğrencilerin gün içerisindeki zamanlarının büyük bir bölümünü geçirdikleri ve ruh sağlığı hizmetlerine erişimin en kolay olduğu kurumlardır (Özen, 2011; Han, 2010). Deprem gibi

afetlerin yol açtığı kriz durumları, okul çalışanlarının rollerini ve sorumluluklarını önemli ölçüde artırmaktadır. Kriz dönemlerinde okul psikolojik danışmanları, danışmanlık, yönlendirme, destek ve koordinasyon gibi birden fazla rolü eş zamanlı olarak üstlenmektedir (Karataş ve Baltacı, 2013). Okul temelli müdahaleler sayesinde çocuklar, güvenli ve tanıdık bir ortamda akranlarıyla etkileşim kurabilmekte, duygularını daha rahat ifade edebilmekte ve normalleşme sürecine daha hızlı uyum sağlayabilmektedir (Openshaw, 2011; Wolmer vd., 2005). Bu anlamda akran desteği travma sonrası süreçte çocuk ve ergen gruplar için iyileşmenin sağlanması konusunda en önemli destek sistemi içerisinde değerlendirilmektedir.

Kısacası bu çalışma, 6 Şubat 2023 depreminde sahada aktif görev almış, okullarda ruh sağlığı hizmeti sunan okul psikolojik danışmanlarının afet sonrasında yürüttükleri psikososyal destek sürecinde yaşadıkları deneyimleri, psikososyal dayanıklılıklarını ve baş etme stratejilerini ele almaktadır. Afetler ve diğer olumsuz yaşam olayları sonrasında bireylerin psikososyal ihtiyaçlarının erken dönemde ele alınması büyük önem arz etmektedir. Psikolojik ilk yardımın afet sonrası süreçte yaygın olarak önerilen ve uygulanan erken dönem psikososyal müdahale yaklaşımlarından bir tanesi olması ve okulların afet sonrası psikososyal destek hizmetlerinin aktarılmasında en erişilebilir ve etkili ortamlardan biri olması nedeniyle bu süreçte okul psikolojik danışmanları önemli bir rol oynamaktadır (Coombe vd., 2015; Pfefferbaum vd., 2014). Ancak okul psikolojik danışmanları, afet sonrası süreçte yalnızca öğrencilere psikososyal destek sunmakla kalmamakta, aynı zamanda afetten dolayı ya da doğrudan etkilenerek yoğun bir psikolojik yükü karşı karşıya kalabilmektedir. Afet sonrası destek sürecinde görev alan danışmanların yaşadıkları deneyimler, psikososyal dayanıklılıkları, baş etme stratejileri ve ikincil travmatizasyon risklerine ilişkin bilginin sınırlı olması (Lambert ve Lawson, 2013; Trippany vd., 2004) bu çalışmanın problem durumunu oluşturmaktadır. Bu çalışmayı benzer araştırmalardan ayıran temel özellik, afet sonrası sürecin doğrudan okul psikolojik danışmanlarının öznel deneyimleri üzerinden ele alınmasıdır. Mevcut literatürde afet sonrası sürece ilişkin çalışmaların çoğunlukla okul yöneticilerinin (Arslan, 2023) ya da öğretmenlerin (Aslander ve Berkant, 2024) bakış açlarına odaklandığı, ancak okul psikolojik danışmanlarının bu süreçteki deneyimlerini, dayanıklılıklarını ve baş etme yollarını merkeze alan çalışmaların sınırlı olduğu görülmektedir. Bu araştırma aracılığıyla, deprem yaşamış okul psikolojik danışmanlarının afet sonrası süreçte karşılaştıkları zorluklar, bu zorluklarla baş etme biçimleri ve psikososyal dayanıklılıklarını destekleyen kaynaklar hakkında derinlemesine bilgi elde edilmesi amaçlanmakta; elde edilen bulguların, alanyazına katkı sağlamasının yanı sıra, afet sonrası psikososyal destek hizmetlerinde görev alan okul psikolojik danışmanlarına yol gösterici olması ve gelecekte geliştirilecek kriz müdahale ve önleyici psikososyal destek çalışmalarına rehberlik etmesi hedeflenmektedir.

2. Afet Sonrası Psikososyal Süreçler ve Destek Hizmetleri

Afetler; meydana geldikleri toplumlarda fiziksel, ekonomik ve sosyal kayıplara yol açan, günlük yaşamın olağan akışını bozan ve afetlerden etkilenen bireylerin mevcut baş etme kapasitelerini aşan; doğa, teknoloji veya insan kaynaklı olaylar olarak tanımlanmaktadır (AFAD, 2024). Önceden zamanı, yeri ve şiddeti tam olarak öngörülemeyen bu olaylar, yalnızca fiziksel yıkımla sınırlı kalmamakta; aynı zamanda bireyler, aileler ve topluluklar üzerinde de uzun süreli psikolojik ve sosyal etkilere neden olmaktadır (Artan ve Özkan, 2020; Saeed ve Gargano, 2022).

Afet sonrası süreçte genellikle öncelik; barınma, güvenlik, beslenme ve altyapının yeniden inşası gibi temel fiziksel ihtiyaçların karşılanmasına verilmektedir. Ancak afetlerden etkilenen bireylerin duygusal ve psikolojik gereksinimlerinin göz ardı edilmesi, toplumsal iyileşme ve dayanıklılık süreçlerini olumsuz yönde etkileyebilmektedir (Cox ve Perry, 2011). Fiziksel yaralanmalar sıklıkla görülürken, afetlerin ruh sağlığı üzerindeki etkileri daha geç ortaya çıkabilmekte; bireyler travmatik stres, kaygı, depresyon, tükenmişlik ve sosyal izolasyon gibi sorunlar yaşayabilmektedir (North ve Pfefferbaum, 2013). Bu

nedenle afet sonrası süreç, yalnızca fiziksel iyileşmeyi değil, aynı zamanda psikososyal iyilik hâlinin yeniden inşasını da zorunlu kılmaktadır.

Psikososyal süreçler, afetlerden etkilenen bireylerin yaşadıkları kayıpları anlamlandırma, duygusal tepkilerle baş etme ve günlük yaşama yeniden uyum sağlama çabalarını kapsamaktadır. T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (2024), psikososyal kavramını bireyin psikolojik süreçleri ile sosyal çevresi arasındaki dinamik etkileşim olarak tanımlamaktadır. Buna göre afet sonrası psikososyal destek çalışmaları; bireylerin mevcut kapasitelerini fark etmelerini, aile ve sosyal ilişkilerini yeniden yapılandırmalarını ve gelecekteki olası afetlerle başa çıkabilme becerilerini güçlendirmeyi amaçlamaktadır.

Günümüzde afet sonrası psikososyal destek hizmetleri, Türkiye Afet Müdahale Planı (TAMP) kapsamında Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı koordinasyonunda; kamu kurumları, yerel yönetimler, üniversiteler, Türk Kızılayı ve sivil toplum kuruluşları ile iş birliği içerisinde yürütülmektedir (AFAD, 2021). 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş merkezli depremler sonrasında psikososyal destek ekipleri; enkaz alanlarında, hastanelerde, çadır ve konteyner kentlerde ihtiyaç tespiti, psikolojik ilk yardım, bireysel görüşmeler ve grup çalışmaları gibi müdahaleler gerçekleştirmiştir (Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2023; Ünüvar ve Özmete, 2023). Psikososyal destek hizmetleri, afet sonrası insani yardım faaliyetlerinin ayrılmaz bir parçası olarak kabul edilmekte (Şavur ve Arslan Tomas, 2010); bireylerin ruh sağlığını korumayı, toplumsal iyileşmeyi desteklemeyi ve uzun vadede dayanıklılığı güçlendirmeyi amaçlayan çok boyutlu ve disiplinler arası bir müdahale alanı olarak değerlendirilmektedir.

2.1. Psikolojik ve Mesleki Dayanıklılık

Psikolojik dayanıklılık, bireyin kriz, travma ya da uzun süreli stres yaratan yaşam olayları karşısında duygusal dengesini koruyabilmesi, işlevselliğini sürdürebilmesi ve yaşanan olumsuzluklardan sonra toparlanabilme becerisi olarak tanımlanmaktadır (Walsh, 2016). Bununla birlikte psikolojik dayanıklılık, yalnızca bireysel niteliklerle açıklanamamakta; sosyal destek, güvenli ilişkiler ve çevresel kaynaklar gibi dışsal faktörlerle de şekillenmektedir (Dias ve Cadime, 2017). Afet sonrası süreçlerde bireylerin yaşadığı travmatik tepkiler, psikolojik dayanıklılık düzeylerine bağlı olarak farklı biçimlerde seyredebilmektedir; bu farklılıklar, psikolojik dayanıklılığın afet sonrası ruh sağlığı üzerinde belirleyici bir rol oynadığını göstermektedir (Aker, 2012).

Afet bölgelerinde görev yapan psikososyal destek çalışanları, yoğun travmatik yaşantılar, kayıp öyküleri ve yüksek stres düzeyleri ile sürekli temas halinde çalışmaktadır. Afet ortamında çalışan uzmanlar, bir yandan afetten etkilenen bireylerin travmatik deneyimlerine eşlik etmekte, diğer yandan sınırlı kaynaklar, fiziki yetersizlikler ve koordinasyon sorunları gibi yapısal güçlüklerle mücadele etmektedir. Mesleki dayanıklılık, bu bağlamda yalnızca bireysel bir özellik değil; eğitim, deneyim, ekip desteği, süpervizyon, sosyal destek sistemleri ve kurumsal yapı ile ilişkili çok boyutlu bir kapasite olarak karşımıza çıkmaktadır. Bununla birlikte sürekli travma anlatılarına maruz kalmak, yıkım sahalarını görmek ve yas sürecindeki bireylerle çalışmak çalışanlarda duygusal yıpranmaya neden olabilmekte: ikincil travmatik stres, tükenmişlik ve duygusal zorlanma gibi durumlar görülebilmektedir (Boyras, 2017; Karaağaç ve Özada Nazım, 2024). Saha koşullarında yaşanan uykusuzluk, yetersiz dinlenme ve yoğun iş yükü gibi faktörler de çalışanların kırılabilirliğini artırabilmektedir (Ertuğrul, 2022). Buna karşın, afet öncesi psikolojik dayanıklılık eğitimleri, stresle başa çıkma becerileri ve kriz müdahale bilgisi çalışanların hazırlık düzeyini artırmaktadır (Erdener, 2019). Afetlerde çalışan profesyonellerin ihtiyacına yönelik güçlendirici psikososyal müdahaleler (Pak Güre, 2022), düzenli ekip içi destek toplantıları, süpervizyon uygulamaları ve açık iletişim, çalışanların duygusal yüklerini paylaşmalarına ve psikolojik sağlamlıklarını sürdürmelerine katkı sağlamaktadır. Afet sonrasında ise çalışana yönelik destek programları, psikolojik bilgilendirme toplantıları ve moral-motivasyon destekleri mesleki dayanıklılığın devamlılığı açısından önem taşımaktadır.

2.2. Afet Sonrası Baş Etme Stratejileri

Afet, normal yaşamı ve insan faaliyetlerini durduran ya da kesintiye uğratan, afetten etkilenen toplumun baş etme kapasitesini aşan; doğa, teknoloji veya insan kaynaklı bir olay olarak tanımlanmaktadır (AFAD, 2024). Afetlerin ruh sağlığı üzerindeki olumsuz etkileri çoğunlukla hemen görünür olmayabilir; bireyler yeni psikolojik sorunlar ya da mevcut sorunların kötüleşmesiyle karşılaşabilirler (North ve Pfefferbaum, 2013). Bu çerçevede, afet sonrası baş etme stratejileri, bireylerin travmatik yaşantının yarattığı stres, kayıp ve belirsizlikle birlikte günlük işlevselliklerini sürdürebilme, duygusal yükü düzenleyebilme ve sosyal yaşamı yeniden kurabilme amacıyla kullandıkları psikososyal süreçleri kapsadığı belirtilebilir.

Afetlere maruz kalmanın toplum için ağır yükler getirdiği ve bu nedenle psikososyal hizmetlerin bir yandan toplumsal yapının yeniden inşası ve toplum kaynaklarının tekrar işler hale getirilmesi, diğer yandan etkilenen bireylere müdahale edilerek psikolojik bozuklukların ortaya çıkışının önlenmesi olmak üzere iki temel bakış açısıyla programlandığı ileri sürülmektedir (ISTSS 2003; Şavur ve Arslan-Tomas, 2010). Bu yapı içinde psikososyal destek hizmetleri, bireyin stres tepkileriyle başa çıkmasını kolaylaştıran ve sosyal bağların yeniden kurulmasını destekleyen bir işlev görmektedir (Arslan-Tomas, Şavur ve Uygun 2018). Olayın hemen ardından ilk 72 saat içinde olay yerinde gerçekleştirilen erken müdahale daha sonraki travma sonrası stres bozukluğunu azaltmakta büyük önem arz etmektedir (Yüksel 2008). Olaydan hemen sonraki süreçte gerçekleştirilecek müdahale ve destek ile bireylerin travma sonrası gelişim göstermeleri, yaşadıkları deneyimi anlamlandırarak günlük yaşama uyum sağlamaları mümkün hale gelmektedir.

Afet sonrası baş etme stratejileri yalnızca bireysel düzeyde değil, aynı zamanda toplumsal ve örgütsel düzeyde de şekillenmektedir. Psikososyal destek çalışmalarında psikolojik bozukluklara yeterince vurgu yapılmaması; bunun yerine çözüm odaklı bir yaklaşımla etkilenen nüfusun tekrar güçlenmesine ve toparlanma becerilerine destek olunması, yerelden kontrol edilen ve sürdürülebilir çalışmaların uygulanması gereklidir. Afetlerde psikososyal destek hizmetleri “ihtiyaç ve kaynak değerlendirmesi, psikolojik ilk yardım, sevk ve yönlendirme, bilgi merkezi oluşturma, toplumu harekete geçirme, sosyal projeler, eğitimler ve çalışana destek” gibi araçlarla yürütülmektedir (Türkiye Kızılay Derneği, 2008). Bu anlamda afet sonrası baş etme süreçlerinin bir diğer boyutu, hizmet sunan çalışanların desteklenmesidir. Afetlerde hizmet veren personelin tehlikeli olaylar ve üst üste gelebilecek stres durumlarıyla karşılaşma riskinin yüksek olduğu vurgulanmaktadır (Aker, 2006). Bu nedenle sahada görev alan personellerin daha önceden hazırlıklı olması önem arz etmektedir (Kaya ve Kara, 2026). Dolayısıyla “çalışana destek” faaliyetlerinin ve afet sonrası baş etme süreçlerinin hizmet sistemi içinde yapılandırılması gerekli görülmektedir (Aker, 2006). Daha önce afet çalışmalarında yer almamış veya herhangi bir afet eğitimi almamış personellerin sahada karşılaştıkları güçlüklerle baş etmede yetersiz kalmalarına neden olabilmektedir. Bu durum çalışanın kendisi kadar destek sağladığı gruplar için de riskli durumlara yol açmakta ve dahası desteğe ihtiyaç duyan birey ve gruplar üzerinde kalıcı olumsuz etkiler bırakabilmektedir.

2.3. Okul Temelli Psikososyal Destek Hizmetleri

Afetler sonuçları bakımında çok boyutlu kayıplara yol açarken, afetlerin ruh sağlığına olumsuz etkileri de hemen görünür olmamakta ve afetten etkilenen bireyler yeni psikolojik sorunlar veya mevcut sorunların kötüleşmesiyle karşı karşıya kalabilmektedir (North ve Pfefferbaum, 2013). Bu anlamda afet sonrası bireylerde travmatik stres, depresyon, kaygı, tükenmişlik, sosyal izolasyon ve ekonomik yoksunluk gibi çeşitli sorunlar ortaya çıkabilmektedir (Ertuğrul, 2022).

T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (2024), “psikososyal” terimini, sürekli etkileşim halinde olan psikolojik ve sosyal faktörlerin dinamik ilişkisini ifade etmek olarak tanımlar. Afetlere yönelik psikososyal destek hizmetlerinin iki temel bakış açısı bulunmaktadır; bunlar afetten etkilenen toplumu yeniden inşa etmek ve psikolojik bozuklukların önüne geçmektir (Şavur ve Arslan-Tomas, 2010).

Okul temelli psikososyal destek hizmetleri, afet sonrası normal yaşama dönüş sürecinde “normalleştirme” çalışmalarının yapılması ve gündelik hayatın rutinlerine dönüş için kolaylaştırıcı bir role sahip olunması hedefiyle ilişkilidir. Afetlerden daha çok etkilenen incinebilir grupların, çocuk, kadın, yaşlı gibi, ihtiyaçlarının detaylı tespiti, psikososyal hizmetlerin planlaması aşamasında önemlidir. Kırılgan grupların yanı sıra afet sonrası hastanede yatanlar, yara almayanlar, afete tanık olanlar, yakını ölenler, kaybolanlar, yardım çalışanları gibi etkilenenlerin ihtiyaçları da göz önünde bulundurulmalıdır.

İhtiyaç/kaynak değerlendirmesi ile eşzamanlı ya da olayın hemen ardından başlayan müdahale psikolojik ilk yardımdır. Psikolojik ilk yardımda amaç, bireylerin ve toplumun psikolojik ve sosyal işleyişinin onarılarak toplumsal dengeye bir an önce dönüş sağlanmasıdır. Afet sonrası bireylerde travmatik stres ve kaygı gibi sorunların ortaya çıkabilmesi, okul ortamında gözlem ve destek uygulamalarının sürekliliğini önemli hale getirmektedir (Ertuğrul, 2022). Kişilerin kolay ulaşabileceği, bireylerin etiketlenmeden destek alabileceği ortamlar oluşturulmalıdır. Okul temelli psikososyal destek, saha uygulamalarında çocuklara yönelik etkinliklerin planlanması ve okulun rehberlik birimleriyle iş birliği gibi bileşenlerle birlikte ele alınabilmelidir.

2.4. Okul Psikolojik Danışmanlarının Afet Sonrası Roller

Afetler ve diğer kitlesel travmatik olaylar sonrasında okullar, çocuklar ve ergenler için yalnızca eğitsel değil, aynı zamanda psikososyal iyileşmenin de yeniden yapılandırıldığı temel kurumsal alanlar hâline gelmektedir. Bu süreçte okul psikolojik danışmanları, afet sonrası psikososyal destek hizmetlerinin yürütülmesinde merkezi bir rol üstlenmektedir. Nitekim afet sonrası dönemde, okul psikolojik danışmanlarının öğrencilerin duygusal ihtiyaçlarına doğrudan yanıt veren, aynı zamanda okul temelli müdahaleleri koordine eden uzmanlar olmaları (Coombe vd., 2015; Pfefferbaum vd., 2014) onları afet sonrası psikososyal iyileşmenin okul temelli uygulamalarında anahtar bir aktör konumuna getirmektedir.

Afet sonrası süreçte okul psikolojik danışmanlarının temel rollerinden biri, erken dönem psikososyal müdahalelerin uygulanmasını sağlamaktır. Psikolojik ilk yardım yaklaşımı; güvenliğin sağlanması, sakinleşmenin desteklenmesi, sosyal bağlantıların güçlendirilmesi ve bireylerin baş etme kapasitelerinin artırılmasını hedeflemektedir (Demircioğlu vd., 2019). Dolayısıyla okul psikolojik danışmanları, psikolojik ilk yardım ilkelerini okul ortamına uyarlayarak öğrencilerin afet sonrası uyum süreçlerini desteklemektedir.

Okul psikolojik danışmanları, afet sonrası dönemde risk altındaki öğrencilerin belirlenmesi ve uygun destek hizmetlerine yönlendirilmesinde kritik bir işleve sahiptir. Okul ortamında öğrencilerle sürekli temas hâlinde olmaları, duygusal, davranışsal ve akademik sorunların erken dönemde fark edilmesini mümkün kılmaktadır (Openshaw, 2011). Dahası, afet sonrası süreç, okul psikolojik danışmanlarının öğretmenler, okul yöneticileri ve ailelerle yakın iş birliği içinde çalışmalarını da gerektirmektedir. Danışmanlar, öğretmenlere ve ailelere yönelik bilgilendirme ve destek çalışmaları yürüterek okul genelinde psikososyal iyilik hâlinin güçlendirilmesine katkı sunmaktadır (Coombe vd., 2015; Pfefferbaum vd., 2014). Bu bağlamda, okul psikolojik danışmanlarının afet sonrası psikososyal destek sisteminin hem uygulayıcısı hem de koordinatörü olarak üstlendiği rol, okul temelli müdahalelerin etkinliğinin belirleyicisi olmaktadır. Dolayısıyla okulun yeniden güvenli bir bağlanma ortamına dönüşmesinde ve öğrencilerin travma sonrası uyum süreçlerinde kritik bir öneme sahiptir.

3. Yöntem

Bu araştırma, nitel araştırma yöntemlerinden fenomenolojik (olgubilim) araştırma deseni temel alınarak yürütülmüştür. Fenomenoloji sadece betimsel değil, deneyimlerin anlamlarına ilişkin yorumsal bir süreçtir (Creswell, 2020). Fenomenolojik araştırmalar, bireylerin belirli bir olguya ilişkin yaşantılarını, bu yaşantılara yükledikleri anlamları ve deneyimlerin özünü ortaya koymayı hedeflemiştir. Afet sonrası süreçte görev yapan okul psikolojik danışmanlarının psikososyal

dayanıklılıklarını ve baş etme stratejilerini öznel deneyimleri doğrultusunda derinlemesine incelemek amaçlandığından, bu araştırmada fenomenolojik desenin uygun olduğu değerlendirilmiştir.

3.1. Çalışma Grubu

Bu çalışma, afet sonrası psikososyal destek hizmetlerinde görev alan psikososyal destek profesyonellerini kapsamaktadır. Evren kapsamında; afetlerden etkilenen bireylerle doğrudan çalışan, psikososyal müdahale, psikolojik ilk yardım ve destekleyici hizmetlerin sunumunda aktif rol alan meslek elemanları ele alınmaktadır. Amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme tekniği ile evrene ulaşılmıştır. Araştırmacının çalışma grubunu, afet sonrası süreçte aktif olarak görev almış 17 okul psikolojik danışmanı oluşturmaktadır. Katılımcılar, nitel araştırmalarda sıklıkla kullanılan amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme ve kartopu örnekleme teknikleri birlikte kullanılarak belirlenmiş; araştırmaya dâhil edilme ölçütü, katılımcıların afet sonrası süreçte okul temelli psikososyal destek hizmetlerinde görev almış olmalarıdır. Bu doğrultuda araştırmaya dâhil edilme ölçütleri; afet sonrası psikososyal destek hizmetlerinde aktif olarak görev almış olmak, afet sahasında doğrudan afetten etkilenen bireylerle çalışmış olmak ve araştırmaya gönüllü olarak katılım sağlamayı kabul etmek şeklinde belirlenmiştir. Nitel araştırmalarda örneklem büyüklüğünün, nicel çalışmalardan farklı olarak, veri doygunluğuna ulaşılması temel alınarak belirlendiği göz önünde bulundurulmuştur. Bu bağlamda, katılımcıların deneyimlerinin tekrar etmeye başlaması ve yeni anlamlı veri üretiminin sınırlı hale gelmesiyle birlikte örneklem sayısı yeterli kabul edilmiştir.

3.2. Verilerin Toplaması

Araştırmada veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış nitel görüşme formu kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşmeler, araştırmacıya belirli bir çerçeve sunarken katılımcıların deneyimlerini kendi ifadeleriyle aktarmalarına olanak tanınması nedeniyle nitel araştırmalarda sıklıkla tercih edilmiştir. Görüşme formu, ilgili literatür doğrultusunda hazırlanmış ve afet sonrası süreçte okul psikolojik danışmanlarının deneyimlerini, psikososyal dayanıklılıklarını ve baş etme stratejilerini ortaya koymaya yönelik açık uçlu sorulardan oluşturulmuştur. Veri toplama süreci, katılımcıların bilgilendirilmiş onamalarının alınmasının ardından yürütülmüş; görüşmeler katılımcıların tercihleri doğrultusunda uygun bir ortamda gerçekleştirilmiş ve her bir görüşme yaklaşık 25-45 dakika arasında sürmüştür. Görüşmeler sırasında katılımcıların izin vermesi hâlinde ayrıntılı not tutulmuş; veri toplama süreci veri doygunluğuna ulaşılan kadar sürdürülmüştür. Bu araştırmanın veri toplama süreci 01.02.2026-15.02.2026 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Araştırma süreci, kartopu örnekleme yöntemiyle ulaşılan gönüllü katılımcılarla yapılarak, yarı yapılandırılmış görüşmelerin tamamlanması ve veri doygunluğuna ulaşılmasıyla sonlandırılmıştır.

3.3. Verilerin Analizi

Araştırmadan elde edilen veriler, fenomenolojik yaklaşım doğrultusunda fenomenolojik analiz yöntemi kullanılarak çözümlenmiştir. Veri analizine ilişkin üç temel kavram vurgulanır: betimleme, sistematik analiz ve yorumlama. Nitel görüşmede, görüşme çözümlerine yönelik verilerin özgün biçimlerine sadık kalınarak katılımcıların ifadelerine doğrudan alıntı yapılır ve betimsel yaklaşımla veriler sunulur. Bu aşamada "ne" sorusuna yanıt aranır; "neden" ve "nasıl" sorularına cevap verilmez. Analiz aşamasında betimlemeye ek olarak kavram ve temalar arasında ilişkiler tanımlanır. Yorumlama aşamasında ise "söylenenin ne anlama geldiği" sorgulanır; ortak eğilimler, farklılıklar ve gizil anlamlar ortaya çıkarılarak araştırmacı kendi yorumuyla ek bir bakış açısı sunar (Kümbetoğlu, 2019; Creswell, 2020).

Görüşme kayıtları araştırmacı tarafından yazıya dökülerek, metinler tekrar tekrar okunarak anlam birimleri belirlenmiştir. Bu süreçte katılımcı ifadelerinden yola çıkılmış; kodlar oluşturularak, benzer kodlar bir araya getirilerek temalar ve alt temalar geliştirilmiştir. Veri analizi sürecinde, katılımcıların deneyimlerine sadık kalınması ve anlamların bütüncül biçimde yorumlanması esas alınmıştır.

Katılımcıların ifadelerine sık sık yer verilmiş ve verilerin özgün biçimlerine sadık kalınmıştır. Elde edilen bulgular, ortaya çıkan temalar çerçevesinde betimsel bir yaklaşımla sunulmuştur.

Araştırmaya katılan 17 katılımcının demografik bilgileri cinsiyet, yaş, mesleki kıdem, görev yapılan okul türü, afet türü, afet sonrası süreçte görev alınan yer, psikososyal çalışmalarda görev alınan süre ve daha önce afet deneyimine ilişkin bilgiler Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1

Katılımcıların Demografik Bilgileri

Kod	Cinsiyet	Yaş	Çalıştığı Süre	Okul Türü	Görev Yeri	Görev Süresi	Tecrübe Durumu
K1	Erkek	30-35	0-5 Yıl	İlkokul	Kendi Okulunda	6 Ay ve Üzeri	Yok
K2	Erkek	23-29	0-5 Yıl	İlkokul	Afet Bölgesinde (Başka Bir İl/İlçe)	1-3 Ay	Yok
K3	Erkek	23-29	0-5 Yıl	İlkokul	Kendi Okulunda	1 Aydan Az	Yok
K4	Erkek	23-29	0-5 Yıl	Ortaokul	Her İkisi	1 Aydan Az	Yok
K5	Erkek	30-35	0-5 Yıl	İlkokul	Kendi Okulunda	6 Ay ve Üzeri	Yok
K6	Kadın	23-29	0-5 Yıl	Lise	Afet Bölgesinde (Başka Bir İl/İlçe)	1 Aydan Az	Yok
K7	Kadın	36-40	11-15 Yıl	Diğer	Her İkisi	6 Ay ve Üzeri	Yok
K8	Erkek	23-29	0-5 Yıl	Diğer	Kendi Okulunda	6 Ay ve Üzeri	Yok
K9	Kadın	30-35	6-10 Yıl	Lise	Afet Bölgesinde (Başka Bir İl/İlçe)	3-6 Ay	Yok
K10	Kadın	36-40	6-10 Yıl	İlkokul	Kendi Okulunda	1-3 Ay	Var
K11	Kadın	30-35	6-10 Yıl	Diğer	Kendi Okulunda	3-6 Ay	Yok
K12	Kadın	23-29	0-5 Yıl	Diğer	Kendi Okulunda	6 Ay ve Üzeri	Yok
K13	Kadın	36-40	6-10 Yıl	Lise	Kendi Okulunda	3-6 Ay	Var
K14	Kadın	30-35	0-5 Yıl	Ortaokul	Afet Bölgesinde (Başka Bir İl/İlçe)	6 Ay ve Üzeri	Yok
K15	Kadın	23-29	0-5 Yıl	Ortaokul	Kendi Okulunda	6 Ay ve Üzeri	Yok
K16	Erkek	23-29	0-5 Yıl	Lise	Afet Bölgesinde (Başka Bir İl/İlçe)	6 Ay ve Üzeri	Yok
K17	Erkek	36-40	6-10 Yıl	Lise	Kendi Okulunda	6 Ay ve Üzeri	Yok

Tablo 1 incelendiğinde, araştırmaya katılan okul psikolojik danışmanlarının demografik özellikler açısından benzerliklere ve bazı dikkat çekici farklılıklara sahip olduğu görülmektedir. Araştırmaya toplam 17 okul psikolojik danışmanı katılmış olup, katılımcıların çoğunluğu kadınlardan oluşmaktadır. Katılımcıların yaş dağılımına bakıldığında, ağırlıklı olarak 23-29 yaş ve 30-35 yaş aralığında yoğunlaştıkları görülmektedir. Bu durum, araştırmaya katılan psikolojik danışmanların büyük bir kısmının mesleğinin erken ve orta dönemlerinde olduğunu göstermektedir. Nitekim mesleki kıdem değişkeni incelendiğinde de katılımcıların çoğunluğunun 0-5 yıl mesleki deneyime sahip olduğu

görülmektedir. Bu bulgu, afet sonrası süreçte psikososyal destek çalışmalarında görev alan psikolojik danışmanların önemli bir kısmının görece yeni mezun ya da mesleğin başında olan bireylerden oluştuğunu ortaya koymaktadır.

Görev yapılan okul türleri incelendiğinde, katılımcıların ilkokul, ortaokul, lise ve “diğer” kurumlarda görev yaptıkları görülmektedir. Özellikle ilkokul ve lise düzeyinde görev yapan psikolojik danışmanların sayısının fazla olması, afet sonrası süreçte hem erken çocukluk hem de ergenlik dönemindeki öğrencilerle yoğun çalışmalar yürütüldüğünü göstermektedir. Bu durum, psikososyal müdahalelerin farklı gelişim dönemlerine uyarlanmasını gerektiren çok boyutlu bir çalışma alanını işaret etmektedir.

Afet türü değişkeni açısından bakıldığında, tüm katılımcıların afet türü içerisinde depreme bağlı olarak görev aldıkları görülmektedir. Afet sonrası süreçte görev alınan yer incelendiğinde, katılımcıların bir kısmının kendi görevli oldukları okullarda, bir kısmının afet bölgesinde başka bir il/ilçede, bir kısmının ise her iki ortamda görev aldığı görülmektedir. Bu çeşitlilik, psikolojik danışmanların hem kendi kurumlarında tanıdık bir çevrede hem de afet bölgesinde daha yoğun ve belirsiz koşullar altında çalıştıklarını ortaya koymaktadır.

Afet sonrası psikososyal destek çalışmalarında görev alma süresi açısından değerlendirildiğinde, katılımcıların önemli bir bölümünün 6 ay ve üzeri süreyle bu çalışmalarda görev aldıkları belirlenmiştir. Bu bulgu, psikososyal desteğin yalnızca afetin hemen sonrasıyla sınırlı kalmadığını; uzun süreli ve devam eden bir süreç olarak yürütüldüğünü de göstermektedir. Ayrıca bazı katılımcıların daha kısa sürelerle görev almış olmaları, afet sonrası destek çalışmalarının katılımcılar arasında farklı yoğunluklarda deneyimlendiğini ortaya koymaktadır.

Katılımcıların büyük çoğunluğunun afet sonrası süreçte daha önce bu tür bir görev deneyimine sahip olmadığı anlaşılmaktadır. Bu durum, afet sonrası psikososyal destek çalışmalarında görev alan okul psikolojik danışmanlarının önemli bir kısmının bu süreci ilk kez deneyimlediğini göstermekte; elde edilen bulguların “zorlanma” ve “destek ihtiyacı” temaları etrafında şekillendiğini desteklemektedir.

Tablo 1’deki görev yeri ve süresi çeşitliliği, travma tanımlarıyla birlikte değerlendirildiğinde, afet sonrası sahada görev alan okul psikolojik danışmanlarının rolünün tek seferlik ya da kısa süreli bir destekle sınırlı olmadığını düşündürmektedir. Nitekim afetlerde psikososyal destek; psikolojik uyumsuzlukların önlenmesi, aile ve toplum düzeyinde ilişkilerin yeniden kurulması ve etkilenenlerin “normal” ya da yeni yaşamlarına dönebilmesi için birey, aile ve toplumun kendi kapasitelerini fark ederek güçlenmesini hedefleyen çok disiplinli bir hizmetler bütünü olarak ele alınmaktadır (Reyes, 2006; Reyes ve Elhai, 2004; Seynaeve, 2001).

3.4. Araştırmanın Geçerlik ve Güvenirliği

Nitel araştırmada geçerlik ve güvenilirlik için inandırıcılık, aktarılabilirlik, tutarlılık ve teyit edilebilirlik ölçütleri temel alınmıştır. İnandırıcılığı sağlamak amacıyla veri çeşitlemesine gidilmiş, birden fazla katılımcıdan elde edilen veriler karşılaştırılarak ortak temalar belirlenmiştir. Aktarılabilirlik için araştırmanın örnekleme, veri toplama süreci ve katılımcı özellikleri ayrıntılı olarak açıklanmıştır. Tutarlılığı sağlamak adına veri analiz süreci şeffaf bir şekilde raporlaştırılmış ve analiz aşamaları sunulmuştur. Teyit edilebilirlik için ise bulgular doğrudan alıntılarla desteklenmiş ve araştırmacının yorumları ile katılımcı ifadeleri arasındaki ayrım net bir şekilde belirtilmiştir.

3.5. Etik İlkeler

Kırıkkale Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu 29.01.2026 tarih ve 398979 sayılı kararı ile etik kurul onayı alınmıştır. Araştırma süreci boyunca etik ilkelere titizlikle uyulmuştur. Araştırmaya katılım tamamen gönüllülük esasına dayalıdır. Katılımcılara araştırmanın amacı, kapsamı, veri toplama süreci ve elde edilen verilerin hangi amaçlarla

kullanılacağı hakkında açık ve anlaşılır bilgi verilerek bilgilendirilmiş onamları alınmıştır. Katılımcıların istedikleri herhangi bir aşamada araştırmadan çekilebilecekleri kendilerine bildirilmiştir.

3.6. Sınırlılıklar

Bu araştırma, afet sonrası süreçte görev alan okul psikolojik danışmanlarının deneyimlerini nitel bir yaklaşımla incelemekle sınırlıdır. Veriler, amaçlı örnekleme yöntemlerinden kartopu örnekleme tekniğiyle belirlenen 17 okul psikolojik danışmanından oluşan çalışma grubuyla gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış görüşmelerden elde edilmiş olup bu sebeple bulgular tüm evrene genellenemez. Araştırma bulguları katılımcıların görüşmeler sırasında paylaştıkları ifadelerle sınırlıdır. Bu ifadeler sosyal beğenirlik, hatırlama güçlüğü ya da bireysel yorum farklılıklarından etkilenmiş olabilir. Ayrıca araştırma, görüşmelerin gerçekleştirildiği zaman dilimi ve bağlamla sınırlıdır ve afet türleri, afetin gerçekleştiği çevresel koşullar ile bireysel özellikler katılımcı deneyimlerinin çeşitlenmesine neden olabilir.

4. Bulgular

Bu bölümde, afet sonrası okul psikolojik danışmanlarının psikososyal dayanıklılığı ve baş etme stratejilerini incelemek için gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen veriler analiz edilmektedir. Bulgular, katılımcıların doğrudan ifadeleriyle desteklenerek betimlenmiş ve yorumlanmıştır.

Tablo 2

Tema ve Alt Kategori

Temalar	Alt Kategoriler
Tema 1: Afet Sonrası Sürecin Anlamlandırılması	1. Afet Sonrası Görev Alma Deneyimi 2. Afet Sonrası Sürecin Duygusal Yükü
Tema 2: Afet Sonrası Psikososyal Müdahaleler ve Sorumluluklar	1. Öğrenci Odaklı Psikososyal Müdahaleler 2. Veli ve Öğretmenlerle Çalışmalar
Tema 3: Zorlanma Alanları ve Etkilenme Düzeyleri	1. Travmaya Tanıklık ve Duygusal Yıpranma 2. Sistemsel ve Yapısal Zorluklar
Tema 4: Psikososyal Dayanıklılık ve Baş Etme Stratejileri	1. Bireysel Baş Etme Yolları 2. Sosyal ve Mesleki Destek Kaynakları
Tema 5: Mesleki Rol Algısı ve Dönüşüm	1. Mesleki Rolün Yeniden Tanımlanması 2. Mesleğe Bakış Açısındaki Değişim
Tema 6: Algılanan Destek Düzeyi ve Yapısal Gereksinimler	1. Yetersiz Destek Algısı 2. Psikolojik Danışmanlara Yönelik Öneriler

Tablo 2’de, verilerin analizi sonucunda elde edilen ana temalar ve bu temalara bağlı alt kategoriler sunulmaktadır. Tablo, katılımcı ifadelerinden hareketle oluşturulan tematik yapıyı göstermekte olup, araştırma kapsamında belirlenen temalar ve alt kategoriler bir bütün hâlinde özetlenmektedir. Her bir tema ve alt kategori, katılımcı anlatıları doğrultusunda ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

4.1. Afet Sonrası Sürecin Anlamlandırılması

Oluşturulan temalar, katılımcıların afet sonrası okul psikolojik danışmanlarının psikososyal dayanıklılığı ve baş etme stratejilerini bütüncül bir şekilde ele almaktadır. Bulgular, her bir tema ve alt kategori başlığı altında katılımcı anlatılarına dayalı olarak analiz edilmiştir.

Okul psikolojik danışmanlarının afet sonrası süreci nasıl deneyimlediklerini, bu süreçte görev alma deneyimlerini nasıl anlamlandırdıklarını ve yaşadıkları duygusal yükü nasıl tanımladıklarını ortaya koymaktadır. Katılımcı anlatıları, afet sonrası dönemin yalnızca mesleki bir görev alanı değil, aynı

zamanda yoğun duygusal, etik ve insani boyutları olan çok katmanlı bir deneyim olarak yaşandığını göstermektedir.

4.1.1. Afet Sonrası Görev Alma Deneyimi

Travma, bireyin günlük yaşantısını sekteye uğratan ve denge duygusunu bozan bir kriz durumudur. Depremeler ise sadece bireyi değil, aynı zamanda geniş kitleleri de etkileyerek günlük yaşam rutinlerini derinden sarsmaktadır. Bu nedenle psikososyal destek olgusu akut bir ihtiyaç olmaktan çıkmakta ve bireyin yaşantısında süreklilik gerektiren bir müdahale alanına dönüşmektedir. Nitekim afetlerde psikososyal destek hizmetleri, afetten etkilenenlerin normal ya da yeni yaşamlarına geri dönmesi süreçlerinde düzenlenen çok disiplinli hizmetler bütünü olarak ele alınabilir. Bu çerçevede, ihtiyaç ve kaynak değerlendirmesi ile erken dönemde yürütülen müdahaleler önem taşımakta, afette görev alanların görev yerleri ve görev alma sürelerindeki çeşitlilik aşamalı bir sürece işaret etmektedir. Katılımcı anlatıları, okul temelli psikososyal müdahalenin sahadaki karşılığını görünür kılmaktadır: *“Afet sonrası süreçte okul psikolojik danışmanı olarak görev almak, benim için psikososyal destek ve güven duygusunun yeniden inşa edilmesine yönelik yoğun bir saha deneyimi oldu.”* (K6) ifadesi, travmatik olayların yalnızca doğrudan maruz kalanları değil, farklı düzeylerde etkilenebilen geniş bir çevreyi de içine alan çok katmanlı doğasını hatırlatırken; *“Görev yaptığım okulun öğrenci ve veli profili doğrudan ya da dolaylı olarak afetten etkilenmişti. Bu nedenle sadece öğrencilerle değil, aileler ve öğretmenlerle de yoğun şekilde çalışmam gerekti.”* (K14) söylemi, psikososyal desteğin aile ve toplum düzeyinde ilişkileri kurma ve geliştirme hedefiyle örtüşmektedir. Benzer biçimde *“Okul ortamında yalnızca öğrencilerin değil, öğretmenlerin ve velilerin de ciddi kaygı yaşadıklarını gözlemledim. Okul, bir eğitim alanından çok güven ve iyileşme alanına dönüştü.”* (K17) ifadesi, afet sonrası toplumsal düzeyde hassas konumda bulunan bireylerin daha savunmasız hale gelebileceği gerçeğiyle birlikte; okulu, güven ve bağ kurma üzerinden işleyen bir “iyileşme mekânı” olarak konumlandırmaktadır: *“Afet sonrası süreçte görev almak, okul psikolojik danışmanlığının sadece bireysel görüşmelerden ibaret olmadığını; kriz yönetimi ve toplumsal iyileşmenin de önemli bir parçası olduğunu bana gösterdi.”* (K16) ifadesi ise, psikososyal desteğin yalnızca bireysel düzeyde değil, aynı zamanda toplumsal ve kültürel düzeyde desteklenmesi gereken bir beceri alanına temas eden psikolojik dayanıklılık yaklaşımıyla ve zorlukların etkisini azaltırken bireylerin/toplulukların sahip oldukları kaynakları daha görünür kılmayı sağlamaktadır.

4.1.2. Afet Sonrası Sürecin Duygusal Yükü

Afet sonrası süreçte katılımcıların aktarımları, sahada görev alan profesyonellerin yalnızca hizmet sunanlar değil, aynı zamanda travmaya farklı düzeylerde maruz kalan bireyler olduklarını göstermektedir. Travmatik olaylar kişinin günlük rutinini bozan bir kriz durumu olabildiği gibi kendi yaşamına yönelik bir tehdide maruz kalması veya böyle bir olaya tanık olmasıyla da gerçekleşebilmektedir. Nitekim bazı katılımcılar bu deneyimi: *“Profesyonel kimliğim ile insani duygularımın en çok iç içe geçtiği bir deneyimdi. Bir yandan güçlü durmam gerekiyordu, diğer yandan gördüğüm kayıplar beni derinden etkiliyordu”* (K16) sözleriyle dile getirirken, *“Sahada çaresizliği görmek çok ağırdı. Bazen ‘yetersiz kalıyorum’ hissi yaşadım ama küçük bir ilerlemenin bile çok kıymetli olduğunu fark ettim”* (K3) şeklinde deneyimlerini aktarırken buna rağmen küçük ilerlemelerin bile “çok kıymetli” hale geldiğini ifade etmektedir. Benzer biçimde bir diğer katılımcının: *“Çocukların ve ailelerin yaşadığı kayıplara tanıklık etmek duygusal olarak çok yıpratıcıydı. Mesleki sınırlarımı korumaya çalışsam da insan olarak etkilenmemek mümkün değildi.”* (K7) ve *“Afet sonrası süreç, düşündüğümde çok daha ağır bir duygusal yük barındırıyordu. Bu durum, psikolojik danışmanlığın ne kadar zor ve yıpratıcı bir meslek olduğunu bana çok net gösterdi.”* (K13) ifadeleri, afetlerde psikososyal destek hizmetlerinin yalnızca afetten etkilenenlerin uyumsuzluklarının önlenmesi ve normal yaşama dönüşlerinin desteklenmesiyle sınırlı olmayan, aynı zamanda hizmeti sunanların da psikolojik yükünü dikkate alan çok disiplinli bir hizmetler bütünü olduğunu düşündürmektedir. Afet sonrası psikososyal müdahalenin sürdürülebilirliği açısından, sahada görev alan profesyonellerin bilgi ve yeterlilik düzeylerinin artırılması kadar, “çalışana

destek” boyutunun da afet döngüsünün her aşamasında planlanması gerektiği; danışmanların psikolojik iyi oluşlarının müdahale süreçlerinde göz ardı edilmemesi gereken kritik bir unsur olduğu anlaşılmaktadır.

4.2. Afet Sonrası Psikososyal Müdahaleler ve Sorumluluklar

Bu müdahaleler, okul psikolojik danışmanlarının afet sonrası süreçte üstlendikleri çok yönlü mesleki sorumlulukların önemli bir göstergesi olarak öne çıkmaktadır. Katılımcı anlatıları, bireysel görüşmeler, grup çalışmaları, psikoeğitim uygulamaları ve yönlendirme süreçlerinin bu dönemde öne çıkan temel sorumluluk alanları olduğunu ortaya koymaktadır. Psikolojik danışmanlar, bir yandan travmatik yaşantılara eşlik ederken, diğer yandan okul ortamında normalleşme sürecini destekleyen yapılandırılmış çalışmalar yürütmüşlerdir.

4.2.1. Öğrenci Odaklı Psikososyal Müdahaleler

Katılımcıların ifadeleri, afet sonrası psikososyal müdahalelerin merkezinde öğrencilerin yer aldığını ve bu müdahalelerin yalnızca kriz anına yönelik kısa süreli bir “rahatlatma” çabası olarak kalmadığını; öğrencilerin travmaya verdikleri tepkileri anlamlandırmalarına, güven duygularını yeniden inşa etmelerine ve zaman içinde normalleşme sürecine katılımlarını destekleyen çok boyutlu bir işlev üstlendiğini de göstermektedir. Nitekim deprem gibi ani ve yıkıcı afetler, bireylerin yaşam rutinlerini bozarak korku, kaygı ve çaresizlik duygularını artırabilmekte; özellikle çocuklar açısından güvenlik algısının sarsılması, yoğun endişe tepkileri ve duygusal geri çekilme gibi sonuçlar doğurabilmektedir. Bu bağlamda psikolojik danışmanların öğrencilerle yürüttüğü bireysel görüşmeler, çocukların deprem sonrası ortaya çıkan duygu ve tepkilerini “normal” bir çerçeveye oturtarak onları etiketlemeden desteklemeye yöneltmiştir. Katılımcılardan biri bu yaklaşımı açık biçimde şöyle ifade etmektedir: *“Travma yaşayan çocuklarla birebir görüşmeler yaptık. Depremden sonra yaşadıkları korkuları, kaygıları ve tepkilerin normal olduğunu anlatmaya çalıştık.” (K1)*. Süreçte travmatik yaşantıların öğrenciler üzerindeki etkisini görünür kılarken, müdahalenin temel yönelimlerinden birinin çocukların yaşantılarını anlamlandırmalarını kolaylaştırmak ve duygusal yüklerini taşıyabilecekleri güvenli bir ilişki zemini kurmak olduğunu göstermektedir.

Öte yandan, öğrenci odaklı müdahalelerin yalnızca görüşme düzeyinde kalmadığı; risk düzeyi daha yüksek olan, travma belirtisi gösteren ya da kayıp sonrası yas sürecinde ilerleyen öğrenciler için sevk ve yönlendirme mekanizmalarının da işletildiği görülmektedir. Katılımcıların belirttikleri üzere, afet sonrası psikososyal destek sürecinde “uzun dönemli takip edilmesi gerekenlerin belirlenmesi” ve gerekli durumlarda ilgili kurumlarla bağlantı kurulmasının önemli bir boyut oluşturduğunu düşündürmektedir. Bu doğrultuda bir katılımcı, öğrencilerle yaptığı bireysel görüşmelerin ardından gerekli gördüğü durumlarda yönlendirme yaptığını vurgulamıştır: *“Travma belirtisi gösteren ya da yas sürecinde olan öğrencilerle bireysel görüşmeler yaptım, gerekli gördüğüm durumlarda RAM’a veya psikiyatriye yönlendirme yaptım.” (K4)*. İfadede psikososyal destek hizmetlerinin yalnızca destekleyici konuşmalarla sınırlanmadığını; aksine, öğrencinin ihtiyacına göre daha kapsamlı ve uzmanlaşmış hizmetlere erişiminin sağlanmasıyla sürdürülebilir bir iyileşme hattı kurmayı amaçladığını göstermektedir.

Katılımcılar, çocukların afet sonrası yaşantılarında duyguların yalnızca sözel yolla değil, gelişimsel düzeye uygun araçlarla da ifade edilebilmesinin belirleyici olduğunu vurgulamaktadır. Bu noktada oyun temelli ve yapılandırılmış etkinlikler, öğrencilerin güvenli bir ortamda rahatlayabilmelerine, duygusal boşalım yaşayabilmelerine ve yeniden ilişki kurabilmelerine alan açmaktadır. Katılımcı 7’nin ifadesi, oyun aracılığıyla ortaya çıkan bu dönüşümü somutlaştırmaktadır: *“Öğrencilerle oyun temelli ve yapılandırılmış etkinlikler yaptık. Özellikle oyunlar sayesinde çocukların biraz olsun rahatladığını ve gülmeye başladığını gözlemledim.” (K7)*. Bu anlatım, afet sonrası dönemde çocuklarda sık görülen içe

kapanma ve kaygı tepkilerinin ilişki ve güven temelli küçük deneyimlerle yumuşatılabildiğini; oyunun öğrencilerin yeniden “hayata katılım” gösterebilmesinde işlevsel bir kapı aralandığını düşündürmektedir.

Benzer biçimde grup çalışmaları da öğrencilerin yalnızlık hissini dönüştürme, “benzer duyguları yaşayan başkalarının da varlığını fark etme” ve deneyimi paylaşarak yükü hafifletme açısından iyileştirici bir alan üretmiştir. Katılımcı 3’ün ifadesi, grup içinde paylaşımın nasıl dönüştürücü bir etki yarattığını açık biçimde göstermektedir: *“Grup çalışmasında bir öğrencinin depremden sonra ilk kez yaşadığı korkuyu ifade etmesi, diğer öğrencilerin de benzer duygular yaşadıklarını fark etmelerini sağladı. Bu paylaşım grup içinde iyileştirici bir etki yarattı.” (K3)*. Katılımcının aktarımı, yalnızca bir “duygu paylaşımı” değil; aynı zamanda öğrencilerin travmatik yaşantıyı baskın bir korku anlatısı olmaktan çıkarıp, kolektif tanıklıkla daha taşınabilir bir anlam çerçevesine yerleştirmelerine imkân veren bir süreç olarak okunabilir. Bu süreç “sosyalleşme ve bağ kurma”, “desteklenmiş hissetme” ve “yalnızlığın paylaşım yoluyla aşılması” gibi süreçlerle paralel biçimde, grup ortamı öğrencilerin hem duygusal yüklerini hafifletmiş hem de duygularını dile getirebildikleri güvenli bir ilişki zemini oluşturmuştur.

Afet sonrası öğrenci odaklı psikososyal müdahalelerin, bireysel görüşmelerle normalleştirme ve anlamlandırma, riskli durumlarda sevk ve yönlendirme, oyun temelli etkinliklerle duygusal rahatlama ve grup çalışmalarıyla paylaşım/bağ kurma eksenlerinde yapıldığını ortaya koymaktadır. Bu müdahaleler, öğrencilerin yalnızca depresyon anındaki kriz tepkilerini azaltmaya değil, aynı zamanda süreç içerisinde güven duygusunu yeniden kurmalarına, duygularını ifade edebilmelerine ve normalleşme sürecine aktif biçimde katılabilmelerine hizmet eden uzun bir destek işlevi üstlenmektedir.

4.2.2. Veli ve Öğretmenlerle Çalışmalar

Afet sonrası psikososyal destek sürecinin yalnızca öğrencilerle sınırlı kalmadığını; veliler ve öğretmenlerle yürütülen çalışmaların da müdahalenin önemli ve tamamlayıcı bir boyutunu oluşturduğunu ortaya koymaktadır. Afet sonrasında çocukların yaşadığı korku, kaygı, içe çekilme ya da davranışsal değişimler çoğu zaman ebeveynlerde yoğun endişeye yol açabilmekte; öğretmenler ise sınıf içi süreçlerde nasıl bir tutum alacakları konusunda belirsizlik yaşayabilmektedir. Bu nedenle psikolojik danışmanlar, bir yandan öğrenciyi desteklerken diğer yandan öğrencinin en yakın çevresini oluşturan yetişkinleri bilgilendirme ve güçlendirme sorumluluğunu da üstlenmişlerdir.

Velilerle yürütülen çalışmalarda öne çıkan temel noktalardan biri, çocukların travma sonrası tepkilerinin “anormal bir duruma verilen normal tepkiler” olduğu çerçevesinin aktarılmasıdır: *“Velilerle birebir görüşmeler yaptık. Çocukların yaşadığı tepkilerin travma sonrası normal tepkiler olduğunu anlatmaya çalıştım.” (K2)*. Katılımcının bu ifadesi velilerin kaygısını azaltmaya ve çocukların yaşadığı değişimleri patolojik bir etiketlemeden ziyade afetin doğal psikolojik sonuçları içinde anlamlandırmaya yönelen bir yaklaşımı göstermektedir. Benzer biçimde, ebeveynlerin özellikle çocuklardaki davranış değişimleri karşısında kaygılandığını; bu kaygının yönetilebilmesi için hem çocuğun tepkilerinin açıklanması hem de ebeveynin nasıl destekleyici bir rol üstlenebileceğinin konuşulmasının gerektiğini vurgulamaktadır: *“Anne babalar çocuklarının davranışlarındaki değişimlerden çok kaygılanıyordu. Onlara hem çocuklarının tepkilerini hem de kendilerinin nasıl destek olabileceklerini anlattım.” (K8)*. Bu aktarım, psikososyal desteğin yalnızca “bilgi verme” ile sınırlı olmadığını; veliyi aktif bir destek kaynağına dönüştürmeyi hedefleyen, koruyucu-önleyici bir çerçeve taşıdığını göstermektedir.

Velilerle görüşmelerin sıklığı ve içeriği, afetin aile sistemi üzerinde yarattığı çift yönlü yükü de görünür kılmaktadır. Ebeveynlerin hem kendi travmatik yaşantılarıyla hem de çocuklarının yaşadıklarıyla aynı anda baş etmeye çalıştığını; bu nedenle görüşmelerin yalnızca çocuğa odaklanmakla kalmayıp velinin duygusal yükünü de dikkate alan bir çerçevede yürütülmesi gerektiğini göstermektedir: *“Velilerle çok sık görüşmeler yaptım. Çoğu hem kendi yaşadığı travmayla hem de çocuğunun yaşadıklarıyla baş etmeye çalışıyordu.” (K6)*. Afet sonrası psikososyal destek hizmetlerinin yalnızca bireysel değil, aile düzeyinde

de ele alınmasını gerekli kılmakta; ebeveynin desteklenmesinin, dolaylı biçimde çocuğun iyileşme sürecine de güç kazandırdığını düşündürmektedir.

Öğretmenlerle yapılan çalışmalar ise okulun afet sonrası “normalleşme” sürecindeki kritik rolünü öne çıkarmaktadır. Katılımcılar, öğretmenlerin de belirsizlik ve kaygı yaşadığını; çocuklara yaklaşım konusunda rehberliğe ihtiyaç duyduklarını dile getirmektedir: *“Öğretmenler de ne yapacaklarını bilemiyorlardı. Kaygılı öğretmenlere sınıf içinde çocuklara nasıl yaklaşımları gerektiği konusunda rehberlik ettim.”* (K4). Katılımcının ifadesi psikososyal müdahalenin yalnızca öğrenciye yönelik doğrudan görüşmelerden ibaret olmadığını; sınıf içi iklimi belirleyen öğretmenlerin de desteklenmesinin, öğrencinin güven duygusunu yeniden kurmasında ve okul ortamının sürdürülebilir bir iyileşme alanına dönüşmesinde belirleyici olduğunu göstermektedir.

Psikososyal destek çalışmalarının okul temelli ve bütüncül bir yaklaşımla yapıldığını; öğrencinin yanında velinin ve öğretmenin de sürecin doğal bir parçası olarak ele alındığını ortaya koymaktadır. Velilere çocukların travma tepkilerinin normalleştirilmesi ve ev içi destekleyici tutumların güçlendirilmesi yönünde bilgilendirme yapılması, öğretmenlere ise sınıf içinde çocuklara yaklaşım konusunda rehberlik sağlanması, afet sonrası müdahalelerin sistematik niteliğini güçlendirmekte ve sürecin daha sağlıklı ilerlemesi açısından kritik bir işlev üstlenmektedir.

4.3. Zorlanma Alanları ve Etkilenme Düzeyleri

Bu tema altında elde edilen bulgular, okul psikolojik danışmanlarının afet sonrası süreçte yalnızca mesleki rollerini değil, aynı zamanda kendi duygusal sınırlarını da yoğun biçimde zorlayan deneyimler yaşadıklarını göstermektedir. Katılımcı anlatıları, travmaya doğrudan ve dolaylı biçimde tanıklık etmenin güçlü bir duygusal yıpranmaya yol açtığını; bunun yanında sistemsel eksiklikler, yapısal yetersizlikler ve destek mekanizmalarının sınırlı kalmasının süreci daha da ağırlaştırdığını ortaya koymaktadır. Bu durum, afet sonrası sahada çalışan okul psikolojik danışmanları için ikincil travma ve tükenmişlik risklerini de görünür kılmaktadır.

4.3.1. Travmaya Tanıklık ve Duygusal Yıpranma

Psikolojik danışmanların yalnızca hizmet sunan bir “yardım profesyoneli” olarak değil; aynı zamanda yoğun kayıp, yıkım ve travmaya doğrudan tanıklık eden bireyler olarak da derinden etkilendiklerini göstermektedir. Bu süreçte danışmanlar, bir yandan mesleki sorumluluklarını sürdürmeye çalışırken diğer yandan insani duygularının yoğunluğu ile baş etmek zorunda kalmış; empati, vicdani yük ve mesleki sınırları aynı anda yönetmeye çalıştıkları bir deneyim yaşamışlardır. *“Profesyonel kimliğimle insani duygularımın en çok iç içe geçtiği bir deneyimdi. Bir yandan yetersizlik hissi yaşarken, diğer yandan bir çocuğun hayatına dokunabilmenin verdiği güç arasında gidip geldim.”* (K3). Afet koşullarında müdahalenin yalnızca teknik bir destek süreci olmadığını; danışmanın kendi iç dünyasında da sürekli bir değerlendirme ve duygusal salınım yarattığını göstermektedir. Sahada karşılaşılan ihtiyaçların büyüklüğü “yetersizlik” duygusunu tetiklerken, aynı zamanda küçük bir temasın bile anlamlı oluşu danışmana güç verebilmekte; bu iki duygu, aynı anda var olabilmektedir. Benzer şekilde: *“Ebeveynlerini kaybetmiş, evini ve sevdiklerini geride bırakmak zorunda kalan öğrenciler beni çok etkiledi. Onların hikâyelerine tanık olmak, ister istemez insanın içine işliyor.”* (K5) ifadesi, kayıp yaşamış çocukların hikâyelerine tanıklık etmenin danışman üzerinde bıraktığı izleri vurgulamaktadır. *“Abisini kaybetmiş bir çocuk benimle oyun oynarken ‘size abi diyebilir miyim?’ dediğinde çok etkilendim. Bir noktadan sonra ona acısını hatırlatıyor muyum diye düşünüp geri durmaya başladım.”* (K1). Afet sonrası bağ kurmanın aynı zamanda “zarar vermeme” kaygısını da beraberinde getirdiğini; danışmanın çocuğa yakınlaşmanın iyileştirici mi yoksa tetikleyici mi olabileceğini sürekli ölçmek zorunda kaldığını göstermektedir. Burada duygusal etkilenme, yalnızca üzüntü ya da empatiyle sınırlı değildir; aynı zamanda profesyonel sorumlulukla birlikte gelen yoğun bir öz-denetim ve hassasiyet haline dönüşmektedir.

Psikolojik danışmanların travmaya tanıklık ederken empati ile mesleki sınırlar arasında denge kurmakta zorlandıklarını ve bu dengenin sürdürülebilirliğinin zamanla duygusal yıpranma riskini artırdığını ortaya koymaktadır. Kayıp yaşamış çocuklarla çalışmak, danışmanlarda hem güçlü bir anlam ve katkı duygusu yaratabilmekte hem de sürekli tanıklık nedeniyle ağır bir duygusal yük yükleyebilmektedir. Bu nedenle afet sonrası psikososyal destek süreçlerinde, yalnızca afet mağduru kişilerin değil, sahada çalışan psikolojik danışmanların da duygusal etkilene düzeylerinin görünür kılınması ve desteklenmesi gereken bir alan olarak değerlendirilmesi önem taşımaktadır.

4.3.2. Sistemsel ve Yapısal Zorluklar

Afet sonrası psikososyal destek sürecinde zorlanmaların yalnızca danışmanların duygusal yükleriyle sınırlı kalmadığını; aynı zamanda sahadaki sistemsel ve yapısal eksikliklerin müdahale sürecini doğrudan zorlaştırdığını göstermektedir. Afet gibi geniş ölçekli krizlerde psikososyal destek hizmetlerinin etkili yürütülebilmesi; fiziki koşulların elverişliliği, kaynak ve materyal erişimi, işleyişin planlı biçimde sürdürülmesi ve uzman yönlendirmesinin sürekliliği ile yakından ilişkilidir. Ancak katılımcıların ifadeleri, bu alanlarda önemli boşluklar yaşandığına işaret etmektedir. *“Bir okul yapılıyor ama içi tamamen boş. Özel eğitim sınıfı var ama bir tane bile materyal yok. Yukarıdan verilen eğitimler de çoğu zaman formalite gibi kalıyor.”* (K7) ifadesi, okul temelli müdahalelerde altyapı ile içerik arasındaki kopukluğu göstermektedir. Bu anlatı, afet sonrası yeniden yapılandırma süreçlerinde fiziksel mekânların oluşturulmasının tek başına yeterli olmadığını; özellikle çocuklarla yürütülen psikososyal çalışmaların sürdürülebilmesi için gerekli materyal, araç ve uygulama desteğinin sağlanmaması durumunda hizmetlerin işlevselliğinin zayıfladığını göstermektedir. Aynı zamanda *“formalitede kalan eğitimler”* vurgusu, destek mekanizmalarının sahadaki gerçek ihtiyaca karşılık üretmede yetersiz kalabildiğini düşündürmektedir. Benzer şekilde *“Bize yol göstermesi gereken kişiler de sahadaydı. Biraz yalnız kaldık ve süreci elimizden geldiğince yürütmeye çalıştık.”* (K2) ifadesi, afet sonrası müdahalede koordinasyonun ve süpervizyon desteğinin önemini ortaya koyarken; sahadaki doğrudan uygulayıcı olan psikolojik danışmanların, zaman zaman karar verme ve yön belirleme sorumluluğunu tek başlarına taşımak zorunda kaldıklarını göstermektedir. Bu tür bir *“yalnız kalma”* deneyimi hem hizmetin standardizasyonunu zorlaştırmakta hem de danışmanların yükünü artırmaktadır. Fiziksel koşulların zorluğu ile plansızlık ve çözüm üretme yetersizliğinin yarattığı baskı şu şekilde vurgulanmaktadır: *“Fiziksel koşullar çok zordu, plansızlık vardı ve yeterli çözüm üretilemediğini hissettiğimiz anlar oldu.”* (K4). Afet sonrası süreçte yalnızca bireysel çabanın değil, sistemin işleyişinin de belirleyici olduğunu; planlama eksikliğinin sahadaki *“çözüm üretememe”* hissini artırarak sürecin yönetimini güçleştirdiğini göstermektedir. Plansızlık, psikososyal destek çalışmalarının sürekliliğini ve etkililiğini zayıflatırken, aynı zamanda danışmanların mesleki kontrol ve yeterlik algılarını da zorlayabilmektedir.

Bu zorlu süreçte okul psikolojik danışmanlarının yalnızca öğrencilerin ve ailelerin ihtiyaçlarına yanıt vermeye çalışmadıkları, aynı zamanda sistemsel boşluklar, kaynak yetersizlikleri ve organizasyon eksikliğiyle de baş etmek zorunda kaldıkları anlaşılmaktadır. Materyal eksikliği, sahaya uygun ve nitelikli yönlendirme/süpervizyon desteğinin yetersizliği, fiziksel koşulların elverişsizliği ve plansızlık gibi etkenler, danışmanların müdahalelerini sınırlayan ve iş yüklerini artıran önemli yapısal sorunlar olarak öne çıkmaktadır. Dolayısıyla sistemsel destek eksikliği, danışmanların üzerindeki yükü artırarak sadece hizmet sunumunu değil, aynı zamanda danışmanların bireysel dayanıklılıklarını da zorlayan ve duygusal yıpranmayı derinleştiren kritik bir faktör olarak değerlendirilmektedir.

4.4. Psikososyal Dayanıklılık ve Baş Etme Stratejileri

Bu tema kapsamında elde edilen bulgular, okul psikolojik danışmanlarının afet sonrası süreçte yalnızca öğrencilere yönelik değil, aynı zamanda kendi psikolojik iyi oluşlarını korumaya yönelik çeşitli baş etme stratejileri geliştirdiklerini göstermektedir. Katılımcı anlatıları, baş etme sürecinin bireysel düzeyde

başlayan ancak zamanla sosyal ve mesleki destek kaynaklarıyla güçlenen çok katmanlı bir yapı sergilediğini ortaya koymaktadır.

Afetin ilk dönemlerinde yoğun stres, belirsizlik ve duygusal yüklerle karşı karşıya kalan psikolojik danışmanların süreç ilerledikçe daha farkındalıklı, sınırları olan ve destek aramayı içeren baş etme yollarına yöneldikleri görülmektedir.

4.4.1. Bireysel Baş Etme Yolları

Afet sonrası süreçte psikolojik danışmanların yalnızca başkalarına destek sunan profesyoneller olarak değil, aynı zamanda yoğun stres, ikincil travmatik yük ve tükenmişlik riskiyle karşı karşıya kalan bireyler olarak kendi iç kaynaklarını aktive etmeye ihtiyaç duyduklarını göstermektedir. Bu bağlamda bireysel baş etme yolları, yalnızca “rahatlama” sağlayan kısa süreli teknikler değil; sahada hizmet sunmayı sürdürebilmek ve mesleki işlevselliği koruyabilmek için geliştirilen koruyucu stratejiler olarak öne çıkmaktadır. *“Zorlandığım anlarda bir an durup nefesime odaklanmaya çalıştım. O an yaşadığım duyguyu bastırmak yerine fark edip kabul etmenin beni rahatlattığını gördüm.” (K3).* “şimdi ve burada” kalma, nefes aracılığıyla regülasyon sağlama ve duygu farkındalığı geliştirme gibi becerilerin afet koşullarında danışmanların kendilerini dengelemesinde önemli bir işlev gördüğünü göstermektedir.

Benzer şekilde “dayanma” üzerinden ilerleyen bir baş etme biçiminin zamanla sürdürülemez olduğunu fark ettiğini vurgulayarak, öz bakım ve mola verme ihtiyacını dile getirmektedir: *“İlk zamanlarda sadece dayanıyordum ama bu sürdürülebilir değildi. Daha sonra kendime kısa molalar vermeyi ve her şeyi tek başıma taşımamam gerektiğini fark ettim.” (K7).* Afet sahasında yoğun tempo ve çoklu sorumluluklar karşısında kısa molaların bile koruyucu bir işlev taşıdığını; aynı zamanda “yükü tek başına taşıma” eğiliminin fark edilip yeniden yapılandırılmasının psikolojik dayanıklılığı desteklediğini ortaya koymaktadır.

“Duygusal olarak etkilenmemek mümkün değildi ama sınır koymayı öğrenmem gerekiyordu. Her çocuğun hikâyesini eve taşımamaya çalıştım.” (K11). Mesleki sınırların özellikle travmaya yoğun biçimde maruz kalan dönemlerde bir “koruma kalkanı” işlevi gördüğünü; danışmanın hem empatiyi sürdürebilmesi hem de kendi psikolojik bütünlüğünü koruyabilmesi için gerekli olduğunu ortaya koymaktadır.

Mesleki rolün getirdiği “her şeye yetişme” beklentisini yeniden değerlendirdiği ve insan olma hâlini kabullenmenin güçlendirici bir etkisi olduğu şu şekilde dile getirilmektedir: *“Psikolojik danışman olsam da ben de bir insanım. Her şeye yetişemeyeceğimi kabullenmek beni daha güçlü hissettirdi.” (K14).* Bu anlatı, gerçekçi beklenti geliştirme ve sınırlılığı kabul etme becerisinin, suçluluk ve yetersizlik hissini azaltarak danışmanın kendilik değerini korumasına yardımcı olduğunu göstermektedir.

4.4.2. Sosyal ve Mesleki Destek Kaynakları

Afet sonrası süreçte bireysel baş etme stratejilerinin tek başına yeterli kalmadığı anlarda sosyal ve mesleki destek kaynaklarının belirleyici bir koruyucu işlev üstlendiğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda özellikle meslektaş dayanışması, ekip içi paylaşımlar ve enformel düzeyde gerçekleşen süpervizyon benzeri konuşmalar; psikolojik danışmanların yalnızlık duygusunu azaltan, duygusal yükü paylaşılabilir kılan ve mesleki motivasyonu yeniden üreten temel destek mekanizmaları olarak öne çıkmaktadır. *“Meslektaşlarla yapılan kısa paylaşımlar benim için çok kıymetliydi. Beni anlayan insanların var olduğunu bilmek yalnızlık hissini azalttı.” (K5).* Afet sahasında yaşanan yoğun deneyimlerin yalnızca bireysel bir çabayla taşınmasının zorlaştığını; benzer süreçlerden geçen kişilerle kurulabilen kısa ama anlamlı temasların duygusal izolasyonu kırarak dayanıklılığı güçlendirdiğini göstermektedir. Benzer olarak *“Gün sonunda yaşadıklarımı bir meslektaşım ile konuşmak, yükün hafiflemesini sağlıyordu.” (K9).* Afet koşullarında biriken duygusal yoğunluğun yalnızca danışmanlarla kurulan ilişki üzerinden değil, meslektaşlar arası güvenli paylaşım alanlarıyla düzenlenebildiğini; konuşmanın, duyguyu işleme ve anlamlandırma açısından iyileştirici bir kanal oluşturduğunu düşündürmektedir.

Öğretmenlerden gelen geri bildirimde yapılan vurgu ise sosyal destek mekanizmalarının yalnızca meslektaşlarla sınırlı kalmadığını, okul ekosisteminin diğer aktörlerinden gelen takdirin de motivasyon kaynağı olabildiğini göstermektedir: *“Öğretmenlerin ‘iyi ki varsınız’ demesi, yaptığımız işin karşılığını görmek açısından çok motive ediciydi.”* (K2). Okul temelli psikososyal müdahalelerde danışmanın görünürlüğünün ve emeğinin fark edilmesinin, mesleki anlam duygusunu güçlendirdiğini ve tükenmişliğe karşı koruyucu bir rol oynadığını ortaya koymaktadır.

Bir diğer katılımcının ifadesinde ise “birlikte iyileşme” deneyimi oluşturduğunu vurgulamaktadır: *“Hepimiz zorlanıyorduk ama bunu birlikte yaşamak, birlikte iyileşmek gibi bir his yarattı.”* (K16). Sosyal desteğin salt pratik yardım ya da moral desteği olmanın ötesine geçerek; ortak deneyim üzerinden oluşan bir topluluk hissi, mesleki aidiyet ve duygusal dayanışma zemini yarattığını göstermektedir.

4.5. Mesleki Rol Algısı ve Dönüşüm

Bu tema altında elde edilen bulgular, afet sonrası süreçte okul psikolojik danışmanlarının mesleki rollerini yeniden değerlendirdiklerini ve mesleğe bakış açılarında belirgin bir dönüşüm yaşadıklarını göstermektedir. Bu dönüşümün, afet sürecinde yaşanan yoğun duygusal yük, sorumluluk artışı ve sahada edinilen deneyimlerle doğrudan ilişkili olduğu görülmektedir. Katılımcılar, afet öncesinde çoğunlukla bireysel danışma, akademik destek ve rehberlik faaliyetleriyle özdeşleştirdikleri mesleki rollerinin, afet sonrasında kriz yönetimi, duygusal destek ve toplumsal iyileşme bağlamında çok daha merkezi bir konuma yerleştiğini ifade etmektedir. Bu süreç, okul psikolojik danışmanlarının mesleki kimliklerini hem güçlendirmiş hem de mesleğin taşıdığı sorumlulukları daha görünür hâle getirmiştir.

4.5.1. Mesleki Rolün Yeniden Tanımlanması

Afet sonrası süreçte okul psikolojik danışmanlarının mesleki rollerini yalnızca “bireysel görüşme yapan” ya da rutin rehberlik hizmetlerini sürdüren bir uzmanlık alanı olarak görmediklerini; aksine kriz dönemlerinde okulun psikososyal dengesini ayakta tutan, sürece yön veren ve çok paydaşlı müdahaleleri koordine eden temel yol gösterici olarak konumlandıklarını ortaya koymaktadır. Psikolojik danışman, travma sonrası “normal tepkilerin normalleştirilmesi”, güven duygusunun yeniden kurulması ve okul ikliminin sürdürülebilir biçimde toparlanması için kritik bir rol üstlenmektedir. Danışman rolünün afet bağlamında nasıl genişlediği açık biçimde yansımaktadır: *“Bu süreçte okul psikolojik danışmanının sadece bireysel görüşme yapan biri olmadığını fark ettim. Okulun duygusal yükünü taşıyan, kriz anında yön veren kişi konumundaydık.”* (K3). Danışmanın yalnızca öğrencinin bireysel ihtiyacına yanıt veren bir uzman değil; aynı zamanda okulun tamamına yayılan duygusal yükü gözetken, kriz anında “yön” duygusu üreten ve okul topluluğuna psikolojik anlamda çerçeve sunan bir figür haline geldiğini göstermektedir. Afet sonrasında güvenlik algısının zedelenmesi, kayıp ve belirsizlikle birlikte öğretmenlerin, velilerin ve öğrencilerin “ne yapacağını bilememe” halinin artması; danışmanın bu belirsizlik içinde düzenleyici bir rol üstlenmesini zorunlu kılmaktadır. Yürütülen çalışmaların okulun “psikolojik olarak ayakta kalması” açısından taşıdığı kritik önemi vurgulanmaktadır: *“Afet sonrası dönemde yaptığımız çalışmalarla birlikte, aslında okulun psikolojik açıdan ayakta kalmasında ne kadar kritik bir rol üstlendiğimizi daha net gördüm.”* (K6). Psikososyal müdahalelerin yalnızca bireysel iyileşmeye değil; okulun devam eden işleyişine, öğrencilerin öğrenme süreçlerine yeniden katılımına ve topluluk halinde toparlanmaya hizmet eden bir yapı taşı olduğunu düşündürmektedir. Burada danışman rolü, “kriz anında destek sunma”nın ötesine geçerek; okulun yeniden rutin kazanması ve duygusal iklimin stabilize edilmesi için sürdürücü bir işleve dönüşmektedir.

Benzer şekilde, danışmanın farklı paydaşlar arasında denge kuran bir “denge unsuru” rolüne evrildiğini göstermektedir: *“Öğrenciler, öğretmenler ve veliler için bir tür ‘denge unsuru’ olmaya çalıştım. Bu da mesleki rolümü yeniden düşünmeme neden oldu.”* (K9). Okul temelli psikososyal müdahalelerin sistemik niteliğini güçlendiren bir örnektir: Danışman yalnızca öğrencinin duygusuna eşlik eden kişi değil; öğretmenin sınıf içi yaklaşımını destekleyen, velinin kaygısını düzenleyen, öğrencinin duygusunu ifade

edebileceği güvenli alanı açan ve tüm bu süreçlerin birbiriyle uyumlu ilerlemesine katkı sağlayan bir “dengeleyici” olarak öne çıkmaktadır. Bu rol, travma sonrası süreçte yalnızca bireyi değil, okulun bütününe kapsayan bir normalleşme ve yeniden yapılandırma çabasına işaret etmektedir.

4.5.2. Mesleğe Bakış Açısındaki Değişim

Afet sonrası psikososyal destek süreci, okul psikolojik danışmanlarının mesleğe yükledikleri anlamı belirgin biçimde dönüştürmektedir. Bu dönüşümün bir boyutu, mesleğin “yardım etme” işlevinin sahada somut ve doğrudan deneyimlenmesiyle ortaya çıkan değer artışıdır. Nitekim *“Bu süreçten sonra mesleğimi daha kutsal bir yerde görmeye başladım. Bir çocuğun hayatına gerçekten dokunabildiğimi hissettim.”* (K1) ifadesi, danışmanlık rolünün yalnızca okul içi bir hizmet olarak değil, kriz koşullarında çocuğun iyilik hâline temas eden güçlü bir destek alanı olarak deneyimlendiğine işaret etmektedir. Bununla birlikte katılımcıların anlatıları, bu değer artışının tek yönlü bir idealizasyon şeklinde değil; mesleğin duygusal bedelini görünür kılan ikili bir farkındalık üzerinden geliştiğini de ortaya koymaktadır: *“Mesleğime olan saygım arttı ama aynı zamanda ne kadar yıpratıcı olabileceğini de fark ettim. Bu ikisini birlikte görmek önemliydi.”* (K7), afet bağlamında yürütülen çalışmaların hem mesleki bağlılığı artırdığını hem de danışmanlık hizmetinin yoğun travmatik içerik nedeniyle yıpratıcı olabildiğini göstermektedir. Katılımcıların mesleğe bakışındaki değişimi destekleyen bir diğer unsur, mesleğin yalnızca teorik bilgiyle sürdürülemeyeceğine dair gelişen farkındalıktır. *“Afet sonrası süreç, mesleğimin sadece teorik bilgiyle değil, insanî duruşla da yürüdüğünü bana gösterdi.”* (K10) vurgulaması, afet sonrası koşullarda danışmanların sahada daha çok “insanî temas”, “etik duyarlılık” ve “psikososyal destek” çerçevesinde konumlandıklarını göstermektedir. Bu vurgu, psikososyal müdahalelerin kriz dönemlerinde yalnızca teknik uygulamalarla değil; ilişki kurma, güven verme, normalleştirme ve eşlik etme gibi insani yönleri güçlü bir duruşla yürütüldüğüne işaret etmektedir. *“Bu süreç bana şunu gösterdi: Biz başkalarına destek olurken, bizim de desteklenmemiz gerekiyor.”* (K12) ifadesi ise mesleğe bakış açısındaki dönüşümün aynı zamanda çalışanlara destek ihtiyacını görünür kıldığını göstermektedir. Bu ifade, okul psikolojik danışmanlarının afet sonrası süreçte yalnızca hizmet sunan kişiler değil; travmaya dolaylı biçimde maruz kalan, duygusal yük taşıyan ve bu nedenle desteklenmeye ihtiyaç duyan profesyoneller olarak kendilerini yeniden konumlandıklarını düşündürmektedir. Böylece mesleğin anlamı; yalnızca danışanlara yardım etme üzerinden değil, mesleğin sürdürülebilirliği için danışmanların da korunması ve desteklenmesi gerekliliği üzerinden yeniden çerçevelenmektedir.

4.6. Algılanan Destek Düzeyi ve Yapısal Gereksinimler

Bu tema altında elde edilen bulgular, afet sonrası süreçte görev alan okul psikolojik danışmanlarının önemli bir kısmının yeterli kurumsal ve mesleki destek alamadıklarını düşündüklerini ortaya koymaktadır. Katılımcı anlatıları, özellikle sahada çalışan psikolojik danışmanların duygusal yüklerinin görünmez kaldığını, destek mekanizmalarının çoğu zaman bireysel çabalara bırakıldığını göstermektedir. Bununla birlikte katılımcılar, psikolojik danışmanların afet sonrası süreçte daha etkili ve sürdürülebilir biçimde çalışabilmeleri için yapısal, sistematik ve psikolojik destekleyici düzenlemelere ihtiyaç duyulduğunu vurgulamaktadır.

4.6.1. Yetersiz Destek Algısı

Afet sonrası süreçte okul psikolojik danışmanlarının önemli bir bölümünün “yetersiz destek algısı” geliştirdiğini ve bu algının hem duygusal hem de yapısal boyutlar taşıdığını göstermektedir. Nitekim *“Bu süreçte yeterli destek aldığımı düşünmüyorum. Psikolojik danışmanların yaşadığı duygusal yük çoğu zaman görünmez kalıyor.”* (K3) ifadesi, danışmanların sahada üstlendikleri psikososyal sorumluluğun kurumsal düzeyde tanınmadığı ve duygusal yükün çoğu zaman “görünmez” kaldığına işaret etmektedir. Bu görünmezlik, yalnızca bireysel bir hissiyat değil; aynı zamanda afet sonrası müdahalenin sürdürülebilirliğini etkileyen bir kırılganlık alanı olarak da değerlendirilebilir. Katılımcıların vurguladığı bir diğer boyut, süreci yapılandıracak kurumsal rehberlik ve yönlendirme eksikliğidir: *“Biz*

sahadaydık ama bize yol gösterecek, süreci yapılandıracak kimse yoktu. Biraz yalnız kaldık.” (K6) ifadesi, danışmanların kriz koşullarında yalnızca uygulayıcı değil; aynı zamanda süreci kendi imkânlarıyla planlayan ve yürütmeye çalışan aktörlere dönüştüklerini göstermektedir. Bu durum, afet sonrası okul temelli psikososyal müdahalelerin yalnızca sahada var olmakla değil; süpervizyon, koordinasyon ve yapılandırılmış rehberlik mekanizmalarıyla desteklenmesi gerektiğine işaret etmektedir.

Yetersiz destek algısı, aynı zamanda somut kaynak ve materyal eksikliği üzerinden de görünür hale gelmektedir. *“Devlet bu konuda çok eksik. Okul açılıyor ama psikolojik destek materyali yok, yönlendirme yok.” (K1) ifadesi, afet sonrası yeniden açılan okul ortamlarında psikolojik destek hizmetlerinin sürdürülebilmesi için gerekli altyapı ve materyalin sağlanmadığını; dolayısıyla danışmanların müdahaleyi sınırlı kaynaklarla yürütmek zorunda kaldıklarını ortaya koymaktadır. Benzer biçimde “Yukarıdan gelen destekler çoğu zaman formalite gibiydi. Gerçek ihtiyaca yönelik değildi.” (K4) ifadesi, sunulan desteğin niceliksel olarak sahaya aktarıldığını ancak bu desteklerin asıl ihtiyaçları karşılamada yetersiz kaldığını düşündürmektedir.*

4.6.2. Psikolojik Danışmanlara Yönelik Öneriler

Okul psikolojik danışmanlarının yalnızca hizmet sunanlar olarak değil, aynı zamanda travmatik içeriklere sürekli maruz kalan ve bu nedenle desteklenmesi gereken profesyoneller olarak ele alınması gerekmektedir. Bu doğrultuda öneriler, öncelikle danışmanların psikolojik iyi oluşlarının izlenmesine ve korunmasına yönelmektedir. Nitekim *“Sahada çalışan psikolojik danışmanların psikolojik durumlarının da düzenli olarak takip edilmesi gerekiyor.” (K5) ifadesi, sahadaki psikososyal desteğin sürdürülebilirliği için danışmanların ruhsal durumlarının sistematik biçimde izlenmesi gerektiğine işaret etmektedir. Benzer şekilde aynı katılımcının “Psikolojik danışmanlara ücretsiz psikolojik danışma alma imkânı tanınmalı.” (K5) vurgusu, destek ihtiyacının bireysel çabayla değil, erişilebilir ve kurumsallaşmış bir hizmet olarak karşılanmasının önemini ortaya koymaktadır.*

Önerilerin merkezinde yer alan bir diğer başlık ise zorunlu ve yapılandırılmış süpervizyon ihtiyacıdır. *“Zorunlu süpervizyon olmalı. Yardım edenlerin de yardıma ihtiyacı olduğu kabul edilmeli.” (K3) ifadesi, afet sonrası müdahale sürecinde danışmanların yalnız bırakılmaması gerektiğini ve “yardım eden” rolünün, duygusal yükü ortadan kaldırmadığını açık biçimde göstermektedir. Bu öneri, danışmanların yaşadığı ikincil travmatik stresin görünür kılınması ve mesleki sınırların korunması açısından süpervizyonun yalnızca mesleki gelişim aracı değil, aynı zamanda koruyucu bir mekanizma olarak konumlandırıldığını düşündürmektedir. Benzer şekilde, bu süpervizyon ve destek ihtiyacının sahaya uygun biçimde yapılandırılması gerektiği de belirtilmektedir. “Afet sonrası sahaya giden ekipler için gezici süpervizyon ve destek ekipleri kurulmalı.” (K1) ifadesi, desteğin merkezde değil, sahada ve anlık gereksinimlere cevap verecek şekilde planlanması gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu vurgu, afet koşullarında değişken ihtiyaçlar ve yoğun tempo nedeniyle danışmanların yerinde ve erişilebilir desteğe ihtiyaç duyduğunu göstermektedir.*

Öneriler yalnızca psikolojik destekle sınırlı kalmamakta; sahadaki uygulamaların niteliğini artıracak standartlaştırma ve kaynak desteği ihtiyacını da içermektedir. *“Materyal desteği ve rehber öğretmen kılavuzları hazırlanmalı. Herkes kendi bildiğiyle ilerlememeli.” (K7) ifadesi, afet sonrası okul temelli psikososyal müdahalelerde uygulama birliğinin ve rehberliğin eksik kaldığını; bunun da sahada belirsizlik yaratarak hizmetin niteliğini etkileyebileceğini düşündürmektedir. Bu nedenle materyal ve kılavuz desteği, yalnızca lojistik bir ihtiyaç değil; müdahale sürecini sistematik ve tutarlı hale getirecek bir süreç olarak değerlendirilebilir.*

Afet sonrası çalışmalarda görev alan profesyonellerin çalışma koşullarının dayanıklılığını zorladığı ve bu nedenle görev planlamalarının yeniden düzenlenmesi gerekliliği söz konusudur: *“Görev süreleri kısaltılmalı ve dinlenme aralıkları artırılmalı.” (K8) önerisi, afet sahasında uzun süreli ve kesintisiz çalışmanın duygusal yıpranmayı artırabileceğini; dolayısıyla destek mekanizmalarının yalnızca*

psikolojik değil, aynı zamanda iş yükü ve dinlenme düzeni üzerinden de ele alınması gerektiğini göstermektedir.

5. Tartışma

Araştırmada, afet sonrası süreçte görev alan okul psikolojik danışmanlarının deneyimleri nitel bir bakış açısıyla incelenerek; elde edilen bulgular altı ana tema ve bu temalara bağlı on iki alt kategori çerçevesinde ele alınmıştır. Araştırmanın temaları birlikte değerlendirildiğinde, okul psikolojik danışmanlarının afet sonrası görev deneyimini çoğunlukla “mesleki sorumluluk” ile “insani sorumluluk” arasındaki iç içe geçmişlik üzerinden anlamlandırdığı; afet bağlamının danışmanların profesyonel rolünü genişleterek onları yalnızca bireysel danışma hizmeti sunan bir uzman konumundan kriz koşullarında okulun psikososyal işleyişini ayakta tutmaya çalışan, düzenleyici ve yönlendirici bir aktör konumuna taşıdığı görülmektedir. Afet sonrası psikososyal müdahaleler ve sorumluluklar açısından bulgular, okul psikolojik danışmanlarının çok yönlü ve kapsamlı bir çalışma pratiği yürüttüğünü ortaya koymaktadır; bireysel görüşmeler, grup çalışmaları, oyun temelli etkinlikler ve psikoeğitim uygulamaları öğrenci odaklı müdahalelerin merkezinde yer alırken veliler ve öğretmenlerle yapılan bilgilendirme ve rehberlik çalışmaları da sürecin ayrılmaz bir parçası olarak öne çıkmaktadır. Bu çerçevede ilk aşamada ihtiyaç ve kaynak değerlendirmesinin yapılması (IFRC, 2009) ve olayın hemen ardından ilk 72 saatte erken müdahalelerin önem taşıması (Yüksel, 2008), müdahalenin aşamalı ve süreklilik gerektiren niteliğiyle ilişkili olduğunu göstermektedir.

Zorlanma alanları ve etkilenme düzeyleri teması, psikolojik danışmanların travmaya tanıklık etmenin getirdiği yoğun duygusal yüklerle karşı karşıya kaldıklarını; özellikle kayıp yaşamış çocuklar ve ailelerle çalışmanın empati, etik duyarlılık ve mesleki sınırları aynı anda yönetmeyi gerektiren bir bağlam oluşturduğunu göstermektedir. Bununla birlikte araştırma, zorlanmaların yalnızca bireysel-duygusal düzeyde değil; materyal yetersizliği, planlama sorunları ve kurumsal destek eksikliği gibi sistemsel ve yapısal eksiklikler üzerinden de derinleştiğini; çocuk, kadın ve yaşlı gibi kırılgan grupların ihtiyaçlarının ayrıntılı biçimde belirlenmesi ve bunun yanında afete tanık olanlar, yakını ölenler ya da yardım çalışanları gibi dolaylı/dolaysız etkilenen grupların da gözetilmesinin psikososyal hizmetlerin planlanmasında temel bir gereklilik olarak vurgulandığını ortaya koymaktadır (IFRC, 2009). Psikososyal dayanıklılık ve baş etme stratejileri teması ise okul psikolojik danışmanlarının kendi iyi oluşlarını korumaya yönelik stratejiler geliştirdiklerini; başlangıçta daha çok “dayanma” temelli bir sürdürme yaklaşımı öne çıkarken süreç ilerledikçe nefes egzersizleri, duygu farkındalığı, mola verme, sınır koyma ve “şimdi ve burada” kalma gibi daha bilinçli ve sürdürülebilir baş etme yöntemlerine yönelimin dikkat çektiğini göstermektedir. Afet sonrası uzun vadeli iyileşme açısından bakıldığında ise, Kahramanmaraş depremlerinin geniş nüfusu etkileyip yaşam rutinlerini ciddi biçimde bozması (AFAD, 2023; T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2023; Dilci vd., 2023) ve kırılgan gruplarda travmatik yükün daha yoğun yaşanabilmesi (Kılınç vd., 2017; Twigg, 2015; Özkan Bardakçı vd., 2025), psikolojik dayanıklılığın sosyal ilişkiler ve çevresel destekle şekillenen dinamik bir süreç olarak ele alınmasıyla birlikte düşünüldüğünde (Werner, 1989; Fletcher ve Sarkar, 2013), okul temelli psikososyal desteğin hem akut dönemde hem de izleyen süreçte kritik bir uygulama alanı bulunduğunu desteklemektedir.

Mesleki rol algısı ve dönüşüm bulguları, afet sonrası deneyimlerin okul psikolojik danışmanlarının mesleğe bakışını ve mesleki kimliğini dönüştürdüğünü; afet öncesinde daha çok bireysel rehberlik hizmetleriyle ilişkilendirilen rolün afet sonrası dönemde kriz yönetimi, normalleştirme, yönlendirme ve çok paydaşlı koordinasyon boyutlarıyla genişlediğini göstermektedir. Bu dönüşüm, mesleğe yönelik saygı ve bağlılığı artırırken; aynı zamanda mesleğin duygusal olarak yıpratıcı yönünü de görünür kılmaktadır. Algılanan destek düzeyi ve yapısal gereksinimler teması ise danışmanların önemli bir bölümünün afet sonrası süreçte yeterli kurumsal ve mesleki destek alamadıklarını düşündüklerini; duygusal yükün görünmez kalması, destek mekanizmalarının bireysel çabalara bırakılması ve üst düzey rehberlik/süpervizyon eksikliğinin sürecin sürdürülebilirliğini zayıflatan temel başlıklar olarak öne

çıktığını ortaya koymaktadır. Bu noktada, psikolojik ilk yardımın temel ilkeleri arasında yer alan güvenlik, sakinleştirme, sosyal destek ve umut duygusunun güçlendirilmesi yalnızca afetten etkilenen bireyler için değil, hizmet sunan profesyoneller için de işlevsel bir çerçeve sunmaktadır; “yardım edenin desteklenmesi” afet sonrası psikososyal sistemin sürdürülebilirliği açısından yapısal bir gereklilik olarak görünmektedir. Bu nedenle, psikososyal destek uygulamalarında çalışanlara eğitim yoluyla ulaşmanın önemi (Turpin vd., 2005;) ve hizmet sunanların bilgi ve yeterlilik düzeylerinin artırılması gerekliliği (Aker, 2006; Kaya ve Kara, 2026), saha görevlendirmelerinin niteliğini güçlendiren temel bir koşul olarak değerlendirilebilir.

Afetlerin bireyler ve topluluklar üzerindeki psikolojik etkilerine, erken dönem müdahalelere ve psikolojik ilk yardım uygulamalarına dair güçlü bir bilgi birikimi olduğu; okul temelli psikososyal destek çalışmalarında okulların çocuklar ve ergenler için erişilebilir bir iyileşme alanı sunduğu ve okul psikolojik danışmanlarının erken müdahale ile koordinasyonda kritik rol oynadığı görülmektedir. Bununla birlikte, psikososyal destek sunan profesyonellerin deneyimlerini, dayanıklılıklarını ve baş etme stratejilerini derinlemesine ele alan nitel çalışmaların görece sınırlı olduğu vurgusu, bu araştırmanın özgün katkısını daha görünür kılmaktadır. Araştırma bulguları, afet sonrası psikososyal destek sürecinin etkinliği ve sürekliliğinin yalnızca öğrenci, öğretmen ve velilere sunulan hizmetlerle sınırlı olmadığını; bu hizmeti yürüten okul psikolojik danışmanlarının psikolojik iyi oluşunun da sürecin temel bir bileşeni olduğunu göstermekte ve okul psikolojik danışmanlarının afet sonrası süreçte “dayanıklı olmak zorunda olan” profesyoneller olarak değil; düzenli destek, rehberlik ve koruyucu mekanizmalara ihtiyaç duyan bireyler olarak ele alınmasının gerekliliğini ortaya koymaktadır.

6. Sonuç ve Öneriler

Afet sonrası süreçte okul psikolojik danışmanlarının sadece öğrencilere yönelik psikososyal müdahaleler yürüten profesyoneller olmadıklarını; aynı zamanda okulun duygusal işleyişini sürdürmeye katkı sunan, kriz dönemlerinde yönlendirici ve düzenleyici roller üstlenen temel aktörler olduklarını göstermektedir. Bununla birlikte bu rolün; yoğun duygusal yük, sistemsel eksiklikler ve sınırlı destek mekanizmaları altında yürütülmesi, psikolojik danışmanların mesleki sürdürülebilirliğini ve psikolojik iyi oluşunu riske edebilmektedir. Bu nedenle afet sonrası dönemlerde okul psikolojik danışmanlarının hem mesleki hem de psikolojik olarak desteklenmesini güvence altına alan bütüncül ve sürdürülebilir bir destek yapısının oluşturulması gerekmektedir.

Afet sonrası sahada görev alan okul psikolojik danışmanları için düzenli ve zorunlu süpervizyon mekanizmalarının yapılandırılması temel bir gereklilik olarak ortaya çıkmaktadır. Bunun yanı sıra, danışmanların duygusal yüklerini işleyebilmeleri ve ikincil travma/tükenmişlik riskini azaltabilmeleri için ücretsiz psikolojik danışma hizmetlerine erişimlerinin sağlanması ve “yardım eden profesyonellerin de destek ihtiyacı olabileceği” gerçeğinin kurumsal düzeyde ve açık biçimde tanınması önem taşımaktadır. Bu tür mekanizmalar, afet sonrası psikososyal hizmetin sürekliliğini güçlendiren koruyucu bir çerçeve sunacaktır. Afet sonrası psikososyal müdahalelerin yalnızca bireysel çabalarla yürütülmesinin süreci kırılgan hale getirebildiğini göstermektedir. Bu sebeple psikososyal destek uygulamalarının öğrenci-veli-öğretmen etkileşimini kapsayan sistematik bir yaklaşımla ele alınması; psikolojik danışmanların sahada ortak bir çerçeveye hareket edebilmesini sağlayacak şekilde rehber kitapçıklar, uygulama kılavuzları ve standartlaştırılmış materyal setlerinin hazırlanması önerilmektedir. Böyle bir yapı hem uygulama birliğini artıracak hem de psikolojik danışmanların “tek başına çözüm üretme” baskısını azaltacaktır.

Afet sonrası zorlanmaların sadece duygusal değil, aynı zamanda yapısal ve organizasyonel kaynaklı olduğunu da ortaya koymaktadır. Bu bağlamda sahada görev alan danışmanların görev sürelerinin düzenlenmesi, dinlenme aralıklarının planlanması ve uygun koşullarda rotasyon uygulamalarının devreye alınması, mesleki tükenmişliğin önlenmesi ve hizmetin sürdürülebilirliği açısından kritik

görülmektedir. Aynı zamanda sahaya ilişkin planlamalarda, danışmanların görev tanımlarının netleştirilmesi ve kurumsal koordinasyonun güçlendirilmesi, müdahalelerin niteliğini artıracaktır. Eğitim boyutunda ise, afet ve kriz dönemlerinde okul psikolojik danışmanlarının daha hazırlıklı olabilmesi için lisans ve hizmet içi eğitim programlarında afet, travma ve kriz müdahalesine ilişkin uygulama temelli içeriklerin artırılması önerilmektedir. Bu eğitimlerde yalnızca müdahale tekniklerine değil; öz bakım, sınır koyma, duygusal yükü baş etme ve psikososyal dayanıklılık gibi mesleki sürdürülebilirliği doğrudan etkileyen alanlara da yer verilmesi gerekmektedir. Psikososyal destek süreçlerinin etkili ve sürdürülebilir biçimde yürütülebilmesi için okul psikolojik danışmanlarının yalnızca “dayanıklı olmak zorunda olan” profesyoneller olarak konumlandırılmaması; aksine iyi oluşları sistematik biçimde korunan, desteklenen ve güçlendirilen bireyler olarak ele alınması gerekmektedir. Psikolojik danışmanların iyi oluşunun gözetilmediği bir sistemde, afet sonrası psikososyal destek hizmetlerinin uzun vadede etkili biçimde sürdürülmesi güçleşmektedir.

Makale Bilgi Formu

Yazarların Katkıları

Yazarlar çalışmaya eşit katkıda bulunmuştur. Kavramsallaştırma Y1 ve Y2 tarafından ortaklaşa yapılmıştır. Yöntem, veri toplama ve analiz Y1 ve Y2 tarafından ortaklaşa gerçekleştirilmiştir. Orijinal taslak hazırlığı, inceleme ve düzenleme Y1 ve Y2 tarafından ortaklaşa yapılmıştır. Son onay Y1 ve Y2 tarafından verilmiştir. Birinci ve ikinci yazarların katkıları eşittir (%50-%50).

Destek Beyanı

Herhangi bir kurum veya kuruluştan destek alınmamıştır. Veri toplama sürecinde okul psikolojik danışmanlarından destek alınmıştır.

Çıkar Çatışması Beyanı

Yazarlar, bu makalenin araştırma, yazarlık veya yayınlanmasıyla ilgili herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan ederler.

Etik Beyanı

Kırıkkale Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu 29.01.2026 tarih ve 398979 sayılı etik kurul kararı alınmıştır.

Yapay Zekâ Beyanı

Bu makalenin yazımı sırasında yapay zeka aracı kullanılmamıştır.

İntihal Beyanı

Bu makale intihal.net ve Turnitin tarafından taranmıştır.

KAYNAKÇA

- Aker T. (2006). 1999 Marmara Depremleri: Epidemiyolojik bulgular ve toplum ruh sağlığı uygulamaları üzerine bir gözden geçirme. *Türk Psikiyatri Dergisi*; 17 (3), 204-212. <https://search.trdizin.gov.tr/tr/yayin/detay/72761>
- Aker T. (2012). *Temel sağlık hizmetlerinde ruhsal travmaya yaklaşım*. Türkiye Psikiyatri Derneği Ruhsal Travma ve Afet Çalışma Birimi Yayını. https://psikiyatri.org.tr/uploadFiles/2132017203253-Travmatik_Strese_Psikolojik_Yaklasim.pdf
- Alipour, F., & Ahmadi, S. (2020). Social support and posttraumatic stress disorder (PTSD) in earthquake survivors: A systematic review. *Social Work in Mental Health*, 18(5), 501-514. <https://doi.org/10.1080/15332985.2020.1795045>

- Arslan, M. (2023). Okul müdürlerinin 6 Şubat Kahramanmaraş Depremi sonrası okullarda karşılaştıkları sorunlar ve bu sorunlara ilişkin çözüm önerileri. *International Journal of Social Humanities Sciences Research*, 10(97): 1550-1559. <https://doi.org/10.5281/zenodo.8200750>
- Arslan-Tomas, S., Şavur, E. & Uygun E. (Ed.) (2018). *Afet ve acil durumlarda psikososyal destek hizmetleri saha çalışanları için el kitabı*. UNICEF Türkiye Temsilciliği. https://toroslarram.meb.k12.tr/meb_iys_dosyalar/33/14/768185/dosyalar/2023_02/08143115_Afet-Acil-Durumlarda-Psikososyal-Destek-PSS_Handbook_tr_080419-1.pdf?CHK=1927eabadc6c4f18823cd38740b9cdc4&utm_source=chatgpt.com
- Artan, T. & Özkan, A. O. (2020). Afetler ve sosyal hizmet. *Journal of ADEM*, 1(1), 47-54. <https://izlik.org/JA58RU54ZT>
- Aslander, M., & Berkant, H. G. (2024). Okul öncesi eğitiminde depremin öğretime ilişkin öğretmen görüşleri. *Eğitim Yansımaları*, 7(2), 22-34. <https://izlik.org/JA85ES55JN>
- Bıçakçı, A. B., & Ergüney Okumuş, F. E. (2023). Deprem psikolojik etkileri ve yardım çalışanları. *Avrasya Dosyası*, 14(1), 206-236. <https://izlik.org/JA47UD87TW>
- Boyraz, S. (2017). *İnsan eliyle oluşturulmuş travmalarda mağdurlara yönelik sosyal hizmet müdahalesi: Psikososyal dayanışma ağı örneği* [Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=PMwLAJrgUSxPe311XRnTOQ&no=IezWHSawijRUMmjwFUNNIQ>
- Briere, J., Kaltman, S. & Green, B. L. (2008). Accumulated childhood trauma and symptom complexity. *Journal of Traumatic Stress*, 21(2), 223-226. <https://doi.org/10.1002/jts.20317>
- Coombe, J., Mackenzie, L., Munro, R., Hazell, T., Perkins, D., & Reddy, P. (2015). Teacher-mediated interventions to support child mental health following a disaster: A systematic review. *Plos Currents*, 7(DISASTERS) <https://doi.org/10.1371/currents.dis.466c8c96d879e2663a1e5e274978965d>
- Cox, R. S. & Perry, K. M. (2011). Like a fish out of water: Reconsidering disaster recovery and the role of place and social capital in community disaster resilience. *American Journal of Community Psychology*, 48(3-4), 395-411. <https://doi.org/10.1007/s10464-011-9427-0>
- Creswell, J. W. (2020). *Nitel Araştırma yöntemleri: Beş yaklaşıma göre nitel araştırma ve araştırma deseni* (5. Baskı). (O. Birgin vd. Çev.; M. Bütün & S.B. Demir, Çev. Ed.) Siyasal Kitabevi.
- Demircioğlu, M., Şeker, Z., & Aker, A. T. (2019). Psikolojik ilk yardım: amaçları, uygulanışı, hassas gruplar ve uyulması gereken etik kurallar. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 11(3), 351-362. <https://doi.org/10.18863/pgy.456301>
- Dias, P. C., & Cadime, I. (2017). Protective factors and resilience in adolescents: The mediating role of self-regulation. *Psicología Educativa*, 23(1), 37-43. <https://doi.org/10.1016/j.pse.2016.09.003>
- Dilci, T., Ağlar, C., & Karadaş, T. (2023). Depreme maruz kalmış kişilerin davranışsal eğilimlerinin incelenmesi: Bir durum analizi. *TÜRKAV Kamu Yönetimi Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(4): 1-23. <https://izlik.org/JA27FU92CF>
- Erdener, M. (2019). *Afet alanında çalışan profesyonellerin psikolojik dayanıklılık ve ikincil travmatik stres düzeylerinin incelenmesi* [Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=1VOxLG3R_3HOuXJxmI10Ew&no=6mPRwvjbLujgyEZ29ceXkA

- Ertuğrul, F. G. (2022). *Afetlerde görevli ruh sağlığı çalışanlarının deneyimlerinin psikolojik dayanıklılık bakış açısıyla incelenmesi* [Yüksek Lisans Tezi, Başkent Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Fletcher, D., & Sarkar, M. (2013). Psychological resilience: A review and critique of definitions, concepts, and theory. *European Psychologist*, 18(1), 12–23. <https://doi.org/10.1027/1016-9040/a000124>
- Galea, S., Nandi, A., & Vlahov, D. (2005). The epidemiology of post-traumatic stress disorder after disasters. *Epidemiologic Reviews*, 27(1), 78-91. <https://doi.org/10.1093/epirev/mxi003>
- Gündüz, B. (2012). Okul psikolojik danışmanlarında yetkinlik inancı ve tükenmişlik. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12(3), 1749-1767. <https://search.trdizin.gov.tr/en/yayin/detay/134588/okul-psikolojik-danismanlarinda-yetkinlik-inanci-ve-tukenmislik>
- Han, F. (2010). Studies on college student psychological crisis intervention system. *International Journal of Psychological Studies*, 2(1), 151-154. https://www.researchgate.net/publication/43968981_Studies_on_College_Student_Psychological_Crisis_Intervention_System
- IASC. (2007). Mental health and psychosocial support. In Emergency settings. <https://interagencystandingcommittee.org/iasc-task-force-mental-health-and-psychosocial-support-emergency-settings/iasc-guidelines-mental-health-and-psychosocial-support-emergency-settings-2007>
- Karaağaç, H. & Özada Nazım, A. (2024). 'Earthquake of the century' and its aftermath: Reflections on social work practices implemented in the first hours of the disaster at a hospital in Türkiye. *International Social Work*, 68(4), 1–5. <https://doi.org/10.1177/00208728241280521>
- Karabulut, D. & Bekler, T. (2019). Doğal afetlerin çocuklar ve ergenler üzerindeki etkileri. *Doğal Afetler ve Çevre Dergisi*, 5(2), 368-376. <https://doi.org/10.21324/dacd.500356>
- Karataş, Z. & Baltacı, H. Ş. (2013). Ortaöğretim kurumlarında yürütülen psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerine yönelik okul müdürü, sınıf rehber öğretmeni, öğrenci ve okul rehber öğretmenin (psikolojik danışman) görüşlerinin incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(2), 427-460. <https://izlik.org/JA58TG44ZW>
- Kaştan, Y. (2015). Türkiye'de göç yaşamış çocukların eğitim sürecinde karşılaşılan problemler. *Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(4), 216-229. <https://izlik.org/JA95UJ45PF>
- Kaya, Ç. S., & Kara, F. R. (2026). Secondary traumatic stress levels of professionals providing psychosocial support services after disaster. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 28(1), 174-185. <https://doi.org/10.32709/akusosbil.1755766>
- Kılınç, G., Yıldız, E. & Harmancı, P. (2017). Toplumsal travmatik olaylar ve aile ruh sağlığı. *Türkiye Klinikleri*, 3(2), 182–188. <https://www.turkiyeklinikleri.com/article/tr-toplumsal-travmatik-olaylar-ve-aile-ruh-sagligi-79450.html>
- Kümbetoğlu, B. (2019). *Sosyolojide ve antropolojide niteliksel yöntem ve araştırma* (6. Basım). Bağlam Yayıncılık.
- Lambert, S. F., & Lawson, G. (2013). Resilience of professional counselors following Hurricanes Katrina and Rita. *Journal of Counseling & Development*, 91(3), 261-268. <https://doi.org/10.1002/j.1556-6676.2013.00094.x>
- North, C. S. & Pfefferbaum, B. (2013). Mental health response to community disasters: A systematic review. *JAMA*, 310(5), 507–518. <https://doi.org/10.1001/jama.2013.107799>

- Openshaw, L. (2011). School-based support groups for traumatized students. *School Psychology International*, 32(2), 163-178. <https://doi.org/10.1177/0143034311400830>
- Özçetin, A., Maraş, A., Ataoğlu, A., & İçmeli, C. (2008). Deprem sonucu gelişen travma sonrası stres bozukluğu ile kişilik bozuklukları arasında ilişki. *Düzce Medical Journal*, 10(2), 8-18. <https://izlik.org/JA39BT38AZ>
- Özen, Y. (2011). Eğitim kurumlarında yönetsel ve bireysel krize müdahalenin planlanması ve eğitimi. *Gümüşhane University Journal of Social Sciences*, 2(3), 119-140. <https://izlik.org/JA46NA36YD>
- Özkan Bardakcı, M., Kaya, Ç. S., & Bardakcı, Ş. (2025). Examination of post-earthquake trauma levels of individuals affected by February 6, 2023 Earthquakes. *Disaster Medicine and Public Health Preparedness*, 19, e169. <https://doi.org/10.1017/dmp.2025.10082>
- Öztan, M.O., Bolova, G., Özdemir, T., Sayan, A., Elmalı, F. & Köylüoğlu, G. (2019). Üçüncü basamak bir hastanedeki pediatrik travma hastalarının değerlendirilmesi ve travma şiddetini öngören faktörlerin saptanması. *Journal of Behcet Uz Children's Hospital*, 9(1), 17-22. <https://doi.org/10.5222/buchd.2019.74317>
- Pak Güre, M. D. (2022). Yardım edenlere nasıl yardım edilecek?: Afetlerde çalışan profesyonellerle bütüncü grup terapisi uygulamaları. *Sosyal Çalışma Dergisi*, 6(1), 29-40. <https://izlik.org/JA44AX62LJ>
- Pfefferbaum, B., Sweeton, J. L., Nitiéma, P., Noffsinger, M. A., Varma, V., Nelson, S. D., & Newman, E. (2014). Child disaster mental health interventions: *Therapy components*. *Prehospital Disaster Medicine*, 29(5), 494-502. <https://doi.org/10.1017/S1049023X14000910>
- Reyes, G. & Elhai, J. D. (2004). Psychosocial interventions in the early phases of disasters. *Psychotherapy: Theory, Research, Practice, Training*, 41(4), 399-411. <https://doi.org/10.1037/0033-3204.41.4.399>
- Reyes, G. (2006). Conclusions and recommendations for further progress. In G. Reyes & G. A. Jacobs (Eds.), *Handbook of international disaster psychology: Vol. 1. Fundamentals and overview* (pp. 165-173). Praeger Publishers. <https://books.google.com/books?id=QpZ7AAAAMAAJ>
- Saeed, S. A. & Gargano, S. P. (2022). Natural disasters and mental health. *International Review of Psychiatry*, 34(1), 16-25. <https://doi.org/10.1080/09540261.2022.2037524>
- Seynaeve, G. J. R. (Ed.). (2001). *Psychosocial support in situation of mass emergency: A European policy paper concerning different aspects of psychosocial support for people involved in major accidents and disasters*. Ministry of Public Health. <https://whocares-pss.info/wp-content/uploads/2022/05/Psychosocial-Support-In-Situations-Of-Mass-Emergency.pdf>
- Sönmez, M. B. (2022). Depremin psikolojik etkileri, psikolojik destek ve korkuyla baş etme. *TOTBİD Dergisi*, 21(3), 337-343. <https://doi.org/10.5578/totbid.dergisi.2022.46>
- Şavur, E. & Arslan Tomas, S. (2010). Terör olayları sonrasında psikososyal destek hizmetleri. *Kriz Dergisi*, 18(1):45-58. https://doi.org/10.1501/Kriz_0000000310
- T.C. Aile Bakanlığı. (2018). *Psikososyal destek nedir?*. https://www.aile.gov.tr/Raporlar/ATHGM/Psikosoyal_Destek_%20Nedir.pdf
- T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2024). Afet ve acil durumlarda psikososyal destek [Sıkça Sorulan Sorular]. <https://www.aile.gov.tr/sss/afet-ve-acil-durumlarda-psikososyal-destek/>
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2023, Mart 17). 2023 Kahramanmaraş ve Hatay depremleri raporu. <https://www.sbb.gov.tr/2023-kahramanmaras-ve-hatay-depremleri-raporu/>

- T.C. İçişleri Bakanlığı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD). (2021). *Türkiye afet müdahale planı (TAMP)*. <https://www.afad.gov.tr/turkiye-afet-mudahale-plani>
- T.C. İçişleri Bakanlığı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD). (2023). Basın bülteni 36: Kahramanmaraş'ta meydana gelen depremler hk., <https://www.afad.gov.tr/kahramanmarasta-meydanagelen-depremler-hk-36>
- T.C. İçişleri Bakanlığı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD). (2024). *Açıklamalı afet yönetimi terimleri sözlüğü*. <https://www.afad.gov.tr/aciklamali-afet-yonetimi-terimleri-sozlugu>
- Trippany, R. L., White Kress, V. E., & Wilcoxon, S. A. (2004). Preventing vicarious trauma: what counselors should know when working with trauma survivors. *Journal of Counseling & Development*, 82(1), 31-37. <https://doi.org/10.1002/j.1556-6678.2004.tb00283.x>
- Turpin, G., Downs, M., & Mason, S., (2005). Effectiveness of providing self-help information following acute traumatic injury: randomised controlled trial. *The British Journal Of Psychiatry : The Journal of Mental Science*, 187, 76-82. <https://doi.org/10.1192/bjp.187.1.76>
- Türkiye Kızılay Derneği. (2008) *Psikososyal uygulama rehberi*. Yorum Basın Yayın. https://www.kizilay.org.tr/upload/Dokuman/Dosya/20725363_afetlerde-psikososyal-destek-uygulama-rehberi.pdf
- Twigg, J. (2015). *Disaster risk reduction (Good Practice Review No. 9)*. Humanitarian Practice Network; Overseas Development Institute. https://odihpn.org/content/uploads/2011/06/GPR-9-web-string-1.pdf?utm_source
- Ünüvar, N. & Özmete, E. (2023). *Kahramanmaraş merkezli depremlerde psikososyal destek uygulamaları: Elbistan ve Kahramanmaraş il merkezi saha çalışması raporu*. (Ankara Üniversitesi Yayın No: 808, Sağlık Bilimleri Fakültesi Yayın No: 6). Ankara Üniversitesi Basımevi. https://health.ankara.edu.tr/wp-content/uploads/sites/157/2023/09/6-SUBAT-DEPREMI-ELBISTAN-KAHRAMANMARAS-PSIKOSOSYAL-DESTEK-SAHA-CALISMASI-RAPORU-15.08.pdf?utm_source
- Walsh, F. (2016). *Strengthening family resilience* (3rd ed.). Guildford Press.
- Werner, E. E. (1989). High-risk children in young adulthood: A longitudinal study from birth to 32 years. *American Journal of Orthopsychiatry*, 59 (1), 72-81. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/2467566/>
- Wolmer, L., Laor, N., Dedeoglu, C., Siev, J., & Yazgan, Y. (2005). Teacher-mediated intervention after disaster: A controlled three-year follow-up of children's functioning. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 46(11), 1161-1168. <https://doi.org/10.1111/j.1469-7610.2005.00416.x>
- Yehuda, R., Hoge, C. W., McFarlane, A. C., Vermetten, E., Lanius, R. A., Nievergelt, C. M., Hobfoll, S. E., Koenen, K. C., Neylan, T. C. & Hyman, S. E. (2015). Post-traumatic stress disorder. *Nature Reviews Disease Primers*, 1(1), 1-22. <https://doi.org/10.1038/nrdp.2015.57>
- Yeşilyaprak, B. (2016). *21. yüzyılda eğitimde rehberlik hizmetleri*. Pegem Yayıncılık.
- Yüksel, Ş. (2008) Travmatik yaraların açığa çıkmasında ve onarılmasında görüşme ortamı. *Klinik Gelişim*, 22 (4), 11-17. https://www.klinikgelisim.org.tr/kg_22_4/2.pdf